

M U H A M M E D E L - K U R T U B I

Bereket sure EL-FATIHA

(Tumačenje Istiaze, Bismile i Fatihe)

BOOKLINE

Muhammed el-Kurtubi

Bereket sure El-Fatiha

Tumačenje *Istiaze, Bismile i Fatibe*

Sarajevo, 2011.

ISLAMSKA - BIBLIOTEKA.NET

Muhammed el-Kurtubi
Bereket sure El-Fatiha

SADRŽAJ

RIJEČ UREDNIKA	7
PREDGOVOR.....	11
ISTIAZA	13
Predanja koja govore o vrijednostima	
Istiaze	16
Značenje Istiaze u arapskom jeziku.....	18
BISMILA	20
SURA <i>EL-FATIHA</i>	42
Vrijednost sure i njezina imena	42
Imena sure El-Fatiha	48
O objavljivanju sure El-Fatiha i propisima	
u vezi s njom	54
TUMAČENJE EL-FATIHE.....	72

RIJEČ UREDNIKA

“Budući da Allahova Knjiga obuhvaća sve vjerske znanosti i propise, da ju je povjerenik neba prenio povjereniku Zemlje, odlučio sam svoj život posvetiti ovoj Knjizi i svu svoju snagu uložiti u njezino proučavanje” navodi imam Kurtubi u predgovoru svog najznačajnijeg djela *El-Džami li ahkamil-Kur’an*. Stranice ovog tefsira ostavljaju čitaoca bez daha. Kurtubi navodi povode objave, načine izgovaranja (kiraete), dijalekte, hadise, objašnjava nepoznate riječi, mišljenja islamskih pravnika, citira arapske pjesnike i prethodne mufesire. Iako se ova knjiga bavi tefsirima, objašnjenja vjerskih propisa opširnija su i detaljnija nego u fikshskim izvorima.

Sura El-Fatiha objavljena je u Meki. Ima sedam ajeta, 25 riječi i 123 slova (harfa). Svojim značenjima obuhvatila je glavna kur’anska pravila, načela i poruke, kao što su: Allahova jednoća, poslanici i prijašnji narodi, naređivanja, zabrane i propisi. U tefsirima Kur’ana spominje

se da Fatiha ima blizu 30 imena. Zbog činjenice da je sura El-Fatiha srž Allahove Knjige, dužni smo joj posvetiti posebnu pažnju, kao i Istiazi i Bismili. U stilu vrhunskog mufesira Kurtubi prilikom komentara Istiaze, Bismile i Fatihe demonstrira svoju jedinstvenu naučnu metodu – navodi izvore naučnih stavova, citira hadiske zbirke, jer je “bereket u navođenju izvora”, izbjegava preduge komentare i historijske detalje, derivira propise i dužnosti iz ajeta. Za ajete koji ne sadrže propise on navodi tumačenje, povode objave, načine izgovaranja, gramatičku analizu, objašnjenje nepoznatih riječi ali i citira relevantnu arapsku poeziju. U ovom djelu možemo naći odgovore na brojna pitanja: Zbog čega Allah, dž.š., Sebe naziva “Vladarem Sudnjeg dana”, šta je istinska uputa i istinska zahvalnost, koja je vrijednost sure El-Fatiha i dr.

Autor djela imam Ebu Abdullah Muhammed el-Endelusi el-Kurtubi rođen je početkom trinaestog stoljeća u Kordobi (Španija). U vrijeme dinastije Muvehhida taj je grad bio centar učenosti, što mladi Muhammed koristi i stječe osnovna znanja iz tefsira, hadisa, fikha, akaida i drugih islamskih nauka. Nakon pada Kordobe u ruke Kastiljana, oko 1236. godine, Kurtubi

kreće na istok i nastanjuje se u blizini Asjuta u Gornjem Egiptu, gdje 671./1273. godine umire. Jedan je od najpoznatijih i najpriznatijih komentatora Kur'ana. Bio je veoma skroman i pobožan, prepoznatljiv po vunenoj bijeloj kapi koju je nosio. Napisao je veliki broj djela od kojih su svakako najpoznatija njegov fikhski tefsir u dvadeset knjiga, komentar Malikovog *Muvetta'a*, te djelo o ahiretskim dešavanjima pod naslovom *Et-Tezkire fi ahvaih't-mevta ve umuh'l-ahireh* (prevedeno na bosanski jezik pod naslovom *Podsjetnik na stanja umrlih i na ahiretska dešavanja*, Libris, 2003.)

Mnogi kasniji mufesiri bili su pod snažnim utjecajem Kurtubija. Među njima su hafiz Ibn Kesir (u. 774/1373), Ebu Hajjan el-Endelusi (u. 754/1353), Muhammed ibn Ali eš-Ševkani (u. 1255/1834) u djelu *Fethul-kadir* i drugi. Kurtubijev tefsir ubraja se u enciklopedijska djela. To je prva knjiga koja se na takav način bavi deriviranjem propisa iz Kur'ana.

Objavljivanjem ovako značajnog djela izdavačka kuća Bookline želi otpočeti ediciju sažetih, "džepnih" izdanja, s ciljem da širokoj publici ponudi skrivene dragulje islamske znatnosti i civilizacije.

PREDGOVOR

Hvala Allahu, Objavitelju Knjige, Milostivom i Samilosnom, Utočištu svake duše koja uputu traži. Salavat i selam posljednjem Allahovu poslaniku i miljeniku Stvoritelja svih svjetova Muhammedu, njegovoj časnoj porodici, plemenitim ashabima i svim robovima Allahovim čija su se srca Njemu iskreno predala.

Kur'an, Objava Uzvišenog Allaha, dar je čovječanstvu i put razumu iz tmina neznanja i prohtjeva prema svjetlosti spoznaja i radosti blizine Stvoritelju. Bez Objave ljudski rod nema smjernice kretanja prema istinskim interesima, već biva prepušten ljudskim prohtjevima i pohlepama da ga neprestano ugrožavaju. Veličina Kur'ana je i u formi i u značenju, jer je izvor veličanstvenoga govora Uzvišeni Bog i Stvoritelj svega postojećeg. Značenja potpunog Kur'ana sadržana su u El-Fatihi, prvoj suri u Mushafu, a u riječima Uzvišenog: *“Mi smo ti objavili sedam ajeta koji se ponavljaju, i Kur'an veličanstveni ti objavljujemo.”* (El-Hidž.r, 87);

sedam ajeta El-Fatihe posebno se izdvajaju od Kur'ana veličanstvenog.

Odnos između Stvoritelja i Njegovih robova, suština postojanja, način obraćanja Uzvišenom, putevi sretnih i nesretnih, glavne su teme sure El-Fatiha, a ujedno i najbitnije teme Časnog Kur'ana. Razmišljanje o bereketu, dobru i blagoslovu koje Fatiha donosi u život svakog vjernika i vjernice otvara vrata posebnog stanja zahvalnosti Stvoritelju. Ispuniti život istinskim smislom postojanja jedini je put čovjeka u ostvarenju sreće na oba svijeta, a učenje i razumijevanje značenja Fatihe ključ je bez kojeg se ova vrata neće moći otvoriti. Sva dobra svijeta postaju besmislena ako smo izgubili vezu sa Stvoriteljem i ako smo izgubili Njegovo zadovoljstvo.

Čitanjem djela "Bereket sure El-Fatiha", odlomka iz znamenitog tefsira imama Kurtubija, čitateljstvo ima priliku posebno se upoznati sa specifičnostima i vrlinama Fatihe, napojiti se s vrela poslaničke riječi u vezi s Fatihom i ostvariti neophodnu pretpostavku za primjenu njezinih smjernica u svakodnevnom životu.

Mr. hfz. Kenan Musić
Sarajevo, 18. 8. 2011./ramazan 1432.

ISTIAZA

Allah, dž.š., naredio nam je da prije učenja Kur'ana proučimo Istiazu, tj. da zatražimo zaštitu i utočište kod Njega od prokletog šejtana. Allah, dž.š., rekao je: *“Kada hoćeš da učiš Kur'an, zatraži od Allaha zaštitu od šejtana prokletog.”* (En-Nahl, 98)

Prema mišljenju većine učenjaka učenje Istiaze potrebno je kada se Kur'an uči u bilo kojoj prilici mimo namaza. Međutim, među učenjacima postoji razilaženje kada se radi o učenju Kur'ana u namazu. Ata je smatrao da je učenje Istiaze u namazu obavezno. Ibn Sirin i Nah'i, kao i neki drugi učenjaci, učili su Istiazu na svakom rekatu u namazu, jer su smatrali da je naredba Allaha, dž.š., koja se nalazi u suri En-Nahl, općenita pa su zbog toga učili Istiazu prije svakog učenja Kur'ana. Prema mišljenju Ebu Hanife i Šafija Istiaza u namazu uči se samo na prvom rekatu. Oni su smatrali da se sve što se iz Kur'ana uči u namazu ubraja u jedno učenje.

Imam Malik smatra da se Istiaza uopće ne treba učiti na pet dnevnih namaza, nego samo kada se klanja teravih-namaz.

Svi se učenjaci slažu s tim da se tekst Istiaze ne ubraja u Kur'an niti je ona kur'anski ajet, nego se smatra riječima učača Kur'ana. Tekst Istiaze glasi: "Euzu billahi mineš-šejtanir-radžim", jer se ova forma spominje u ajetu koji naređuje njezino učenje te na osnovu toga učenjaci smatraju da je najbolje koristiti ovu formu.

Džubejr ibn Mutim, r.a., prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., jednom prilikom u namazu, a prije učenja Kur'ana, tri puta proučio sljedeću dovu: "Allah je Najveći! Allah je Najveći! Hvala Allahu! Hvala Allahu! Slava Njemu ujutro i navečer! Utječem se Allahu od šejtana, od njegova ludila, njegove poezije i njegove oholosti."¹

Ebu Seid el-Hudri, r.a., prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., na noćnom namazu učio sljedeću dovu: "Slavljen neka si Allahu i Tebi hvala; uzvišeno je ime Tvoje i Tvoja je snaga velika; nema boga osim Tebe. Allah je Najveći!

¹ Hadis je dobar; bilježe ga Ebu Davud, Ibn Madža, Tajalisi, Ahmed, Ibnul-Džarud, Ibn Huzejma, Bejheki i Hakim.

Utječem se Allahu, Koji sve čuje i zna, od šejtana prokletog, od njegova ludila, oholosti i poezije.”² Nakon toga počeo bi s učenjem Kur’ana.

Sulejman ibn Salim prenosi od Ibn Kasima da tekst Istiaze glasi: “Fuzu billahil-azimi mineš-šejtanir-radžimi, innallahe huves-semiul-alim.” (Utječem se Velikom Allahu od šejtana prokletog. Zaista Allah, dž.š., sve čuje i zna.)

Semerkandi od nekih mufesira prenosi da je učenje Istiaze prije učenja Kur’ana obavezno i ukoliko bi se desilo da to neko zaboravi učiniti pa se sjeti prilikom učenja Kur’ana, treba prekinuti učenje kako bi proučio Istiazu, nakon čega će učiti od početka. Neki učenjaci kažu: “Proučit će Istiazu, a nakon toga će nastaviti učenje s mjesta gdje je stao.” Prvo mišljenje zastupaju učenjaci iz Hidžaza i Iraka, a drugo učenjaci iz Šama i Egipta.

Međutim, Zehravi kaže da se u ovom ajetu naredba za učenje Istiaze odnosi na učenje Kur’ana u namazu, ali da njezino učenje u slučaju kada se Kur’an uči izvan namaza nije obavezno. Drugi kažu: “To je bila stroga obaveza

² Hadis je dobar; bilježe ga Ebu Davud, Tirmizi i Nesai.

naređena Allahovu Poslaniku, s.a.v.s., a mi smo se povelili za njim.”

Ebu Seid el-Hudri, r.a., prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., učio Istiazu prije učenja Kur’ana u namazu.

Na pitanje: “Kakva je korist od učenja Istiaze prilikom učenja Kur’ana?”, odgovor je sljedeći: Prije svega njezino je učenje izvršavanje Allahove, dž.š., naredbe, a svaki je musliman dužan izvršavati Allahove, dž.š., naredbe i kloniti se Njegovih zabrana. Drugo, učenjem Istiaze prije učenja Kur’ana od Allaha, dž.š., traži se zaštita od šejtanskih došaptavanja i skretanja misli od značenja kur’anskih ajeta, jer je Allah, dž.š., rekao: “*Prije tebe Mi nijednog poslanika i vjerovjesnika nismo poslali, a da šejtan nije, kad bi on nešto kazivao, u kazivanje njegovo nešto ubacio.*” (El-Hadždž, 52)

Predanja koja govore o vrijednostima Istiaze

Sulejman ibn Surd, r.a., pripovijeda: “Dvojica su se ljudi posvađali u prisustvu Allahova Poslanika, s.a.v.s., pa se jedan od njih toliko naljutio da je sav pocrvenio u licu i da su mu se vratne žile napele. Allahov Poslanik, s.a.v.s.,

pogleda u njega i reče: ‘Ja znam riječi koje kada bi izgovorio oslobodio bi se ove ljutnje i napetosti: *Euzu billahi mineš-šejtanir-radžim.*’ Jedan od prisutnih, koji su čuli ove riječi Allahova Poslanika, s.a.v.s., ode kod ovog čovjeka i reče mu: ‘Znaš li šta je Allahov Poslanik, s.a.v.s., maloprije rekao? Rekao je: ‘Ja znam riječi koje kada bi izgovorio oslobodio bi se ove ljutnje i napetosti koju osjeća: *Euzu billahi mineš-šejtanir-radžim.*’ Međutim, ovaj mu čovjek reče: ‘Je li ti misliš da sam poludio?’”³

Prenosi se da je Osman ibn Ebi As es-Sekafi, r.a., jednom prilikom došao kod Allahova Poslanika, s.a.v.s., i rekao: “Šejtan se upliće između mene i mog namaza pa zaboravim šta sam učio.” Allahov Poslanik, s.a.v.s., reče: “To je šejtan čije je ime Hanzeb pa kada u namazu osjetiš njegovo prisustvo, zamoli Allaha, dž.š., da te zaštiti od njega i pljucni na lijevu stranu tri puta.” Osman ibn Ebi As, r.a., veli: “Postupio sam po preporuci Allahova Poslanika, s.a.v.s., pa sam se oslobodio šejtanskih napada.”⁴

³ Hadis je vjerodostojan; bilježe ga Buhari, Muslim, Ebu Davud, Ibn Ebi Šejba, Ahmed, Ibn Hibban, Begavi, Taberani i Hakim.

⁴ Hadis je vjerodostojan; bilježi ga Muslim.

Kada bi zanoćio na putu, Allahov Poslanik, s.a.v.s., proučio bi sljedeću dovu: “O zemljo, moj i tvoj Gospodar je Allah, dž.š. Utječem se od tvoga zla, od zla onoga što je u tebi i od zla stvorenja koja se u tebi nalaze, od zla svega što tobom hodi. Utječem se od zvijeri i ljudi, zmija i akrepa, od džinna koji u tebi stanuju i od Iblisa i njegovih potomaka.”⁵

Havla ibn Hakem, r.a., prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: “Ko odsjedne na nekom mjestu pa prouči dovu: ‘Utječem se Allahovim, dž.š., savršenim riječima od zla svega što je stvorio!’, ništa mu neće moći nauditi sve dok ne napusti to mjesto.”⁶

Značenje Istiaze u arapskom jeziku

U arapskom jeziku Istiaza znači traženje utočišta i zaštite kod nekoga od svega što je štetno i mrsko čovjeku da mu se desi.

Riječ *šejtan* izvedena je iz glagola شَطَنَ (*še-tane*) što znači – biti udaljen od svakog dobra. Šejtan je nazvan ovim imenom zbog njegove

⁵ Hadis je dobar; bilježe ga Ebu Davud, Ahmed, Nesai i Hakim.

⁶ Hadis je vjerodostojan; bilježe ga Muslim, Malik, Abdur-Rezzak, Ahmed i Tirmizi.

udaljenosti od istine i njegova odmetništva. Ovim se imenom naziva svaki džin, čovjek ili životinja koji izađu izvan okvira normalnog ponašanja i od kojih se ne može nadati nikakvu dobru. Neki kažu da je riječ *šejtan* izvedena iz glagola شَاطَ-يَشِيْطُ (*šata – ješitu*) koji znači – propasti ili biti spaljen. Ovaj glagol također može značiti – razdirati se od srdžbe.

Medutim, Sibevejh se ne slaže s ovim mišljenjem i prenosi da Arapi riječ *šejtan* izvode iz glagola شَطَنَ (*šetane*), tako da je prema njemu prvo mišljenje ispravno.

Riječ الرَّجِيْمُ (*er-radžim*) znači – onaj ko je udaljen od svakog dobra i ko je ponižen. Osnovno značenje glagola iz kojeg je izvedena ova riječ jeste – kamenovanje. Infinitiv ovoga glagola može značiti – ubojstvo, prokletstvo, protjerivanje i grdnja. Izvedenica ovoga glagola upotrijebljena je u sljedećim ajetima: “*Ako se ne okaniš, o Nuhu – rekoše oni – bit ćeš sigurno kamenovan.*” (Eš-Šuara, 116); “*Ako se ne okaniš, zbilja ću te kamenjem potjerati...*” (Merjem, 46).

BISMILA

Učenjaci kažu: “Riječi *Bismillahir-Rahmanir-Rahim* jesu Allahova, dž.š., zakletva, koju je spomenuo na početku svih sura, osim sure Et-Tevba, kojom se zaklinje da je ono što je objavljeno u toj suri sušta istina te da će ispuniti sve što je obećano u Kur’anu: nagradu, prijetnju i dobročinstvo. Bismila su riječi kojima je Allah, dž.š., odlikovao muslimane i one su još jedino objavljene Sulejmanu, a.s.” Neki učenjaci kažu: “Bismila u sebi sadržava suštinu učenja islama, jer govori o Allahovu, dž.š., biću i Njegovim svojstvima i osobinama.” Ovo je mišljenje ispravno.

Seid ibn Ebi Sekina pripovijeda da je Alija ibn Ebi Talib, r.a., rekao čovjeku koji je pisao Bismilu: “Lijepo je ispiši jer ju je jedan čovjek ispisao lijepim rukopisom pa mu je Allah, dž.š., zbog toga oprostio grijeh.” Seid veli: “Čuo sam da je neki čovjek podigao papirić na kojem je bila ispisana Bismila pa ga je poljubio i stavio na svoje oči, a Allah, dž.š., zbog toga mu je

oprostio grijeha.” U tom je kontekstu i ono što se desilo Bišru el-Hafiju koji je namirisao papir na kojem je bilo ispisano Allahovo, dž.š., ime pa je zbog toga njegovo ime postalo omiljeno među ljudima.

Ebu Muliħ prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: “Kada posrne jahalica na kojoj jašeš, nemoj reći: ‘Propao šejtan’, jer se on zbog tih riječi uzdiže i povećava pa postane velik poput kuće i kaže: ‘Svojom sam snagom učinio da ta životinja posrne’, nego reci: ‘Bismillahir-Rahmanir-Rahim’, jer će to šejtana smanjivati sve dok ne postane malehan poput muhe.”⁷ Komentirajući ajet: “*I kad ti spomeneš Gospodara svoga u Kur’anu, Njega Jedinog, oni se preplašeni daju u bijeg.*” (El-Isra, 46) Alij ibn Hasen kaže: “To znači – Kada kažeš: ‘Bismillahir-Rahmanir-Rahim.’”

Abdullah ibn Mesud, r.a., rekao je: “Ko želi da ga Allah, dž.š., sačuva od zebanija – čuvara Džehennema, neka što češće uči Bismilu, kako bi mu Allah, dž.š., za svaki proučeni harf dao po jedan štit.” Bismila ima devetnaest harfova, a Džehennem ima devetnaest čuvara. Na njih se odnosi ajet: “*Nad njim je devetnaest.*”

⁷ Hadis bilježi Nesai.

(El-Mudessir, 30) Prije svega što učine, oni prouče: “Bismillahir-Rahmanir-Rahim” i to je izvor njihove snage i moći. Primjer za to jeste i Lejletul-kadr, za koju se smatra da je dvadeset sedme noći mjeseca ramazana, a sura El-Kadr ima dvadeset sedam riječi. Tome je sličan i slučaj kada je neki ashab rekao: “Gospodaru, Tebi se zahvaljujem mnogobrojnim zahvalama, ugodnim i blagoslovljenim.” Ove riječi u originalnom tekstu na arapskom jeziku imaju više od trideset harfova pa je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: “Vidio sam više od trideset meleka kako se takmiče ko će prvi upisati ove riječi.”⁸

Šabi i Ameš prenose da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., u početku naređivao da se piše: “Bismikellahumme (U Tvoje ime Allahu)”, pa mu je poslije naređeno da se piše: “Bismillah (U ime Allaha).” Nakon što je objavljen ajet: “*Reci: Zovite Allah’ ili zovite ‘Milostivi’.*” (El-Isra, 110) Allahov Poslanik, s.a.v.s., naređivao je da se piše: “Bismillahir-Rahman (U ime Allaha, Milostivog).” Nakon što je objavljen ajet: “*Od Sulejmana je i glasi: ‘U ime Allaha, Milostivog, Samilosnog’*” (En-Neml, 30),

⁸ Hadis je vjerodostojan; bilježi ga Buhari.

Allahov Poslanik, s.a.v.s., naređivao je da se Bismila piše u ovom obliku.

Sabit ibn Amara, r.a., prenosi da Allahov Poslanik, s.a.v.s., nije naređivao da se piše: “Bismillahir-Rahmani-Rahim” u ovom obliku sve dok nije objavljena sura En-Neml.

Džafer es-Sadik rekao je: “Bismila je kruna svake sure.”

Ovo je očiti dokaz da Bismila nije ajet sure El-Fatiha niti bilo koje druge sure. Učenjaci se o ovom pitanju razilaze na tri mišljenja.

Prvo: Bismila nije ajet koji se ubraja u suru El-Fatihu niti u bilo koju drugu suru. Ovo mišljenje zastupa imam Malik.

Drugo: Bismila je sastavni dio svake sure, tj. jedan od njihovih ajeta. Ovo mišljenje zastupa Abdullah ibn Mubarek.

Treće: Bismila je ajet sure El-Fatiha. Ovo mišljenje zastupa imam Šafija. Međutim, on se dvoumi kada su u pitanju ostale sure. Od njega se prenosi da je rekao: “Bismila je ajet svake sure.” Također se prenosi da je rekao: “Ona je ajet samo u suri El-Fatiha.” Među učenjacima ne postoji razilaženje kada je u pitanju Bismila

koja se spominje u suri En-Neml i svi tvrde da je ona dio ajeta ove sure.

Ibn Mubarek i Šafija, kao potvrdu za jedno od svojih mišljenja, navode predanje koje bilježi imam Muslim od Enesa, r.a., koji pripovijeda: "Jednog dana sjedili smo u prisustvu Allahova Poslanika, s.a.v.s., kada ga odjednom obuze stanje slično nesvjestici i kada je to prošlo, on podiže glavu osmjehujući se. Upitali smo ga: 'Allahov Poslaniče, zbog čega si se nasmijao?' Allahov Poslanik, s.a.v.s., odgovori: 'Upravo mi je objavljena jedna sura.' Nakon toga je proučio: *'U ime Allaha, Milostivog, Samilosnog. Mi smo ti, uistinu, mnogo dobro dali, zato se Gospodaru svome moli i kurban kolji, onaj ko tebe mrzi sigurno će on bez spomena ostati.'*"⁹

Smatram da je između svih ovih mišljenja jedino ispravno mišljenje imama Malika, jer se ahad predanje (ono koje prenosi samo jedan prenosilac) ne uzima kao dokaz da je nešto iz Kur'ana, nego je za to potrebno mu-
tevatir predanje (ono koje prenosi toliki broj prenosilaca da nema nikakve sumnje da je vjerodostojno).

⁹ Hadis je vjerodostojan; bilježi ga Muslim.

Ibnul-Arebi veli: “Dovoljan dokaz za to da Bismila nije ajet jeste samo razilaženje među učenjacima o tom pitanju, jer je poznato da o kur’anskim ajetima nema razilaženja.” Prenesena su brojna vjerodostojna predanja, u čiju vjerodostojnost niko ne sumnja, u kojima nedvosmisleno stoji da Bismila nije ajet, osim dijela ajeta koji se nalazi u suri En-Neml.

Ebu Hurejra, r.a., od Allahova Poslanika, s.a.v.s., prenosi hadisi-kudsi u kojem stoji da je Allah, dž.š., rekao: “Podijelio sam namaz između Mene i Moga roba na dvije polovice, a Mome robu pripada ono što zatraži. Kada Moj rob prouči: *‘Tebe, Allaha, Gospodara svjetova hvalimo’*, Ja kažem: ‘Moj Me rob hvali.’ Kada prouči: *‘Milostivog, Samilosnog’*, Ja kažem: ‘Moj Mi rob izriče pohvalu.’ Kada rob prouči: *‘Vladara Dana sudnjega’*, Ja kažem: ‘Moj Me rob veliča.’ Kada rob prouči: *‘Tebi se klanjamo i od Tebe pomoć tražimo’*, Ja kažem: ‘Ovo je između Mene i Moga roba, a Mome robu pripada ono što traži.’ Kada prouči: *‘Uputi nas na Pravi put, na put onih kojima si milost Svoju darovao, a ne onih koji su protiv sebe srdžbu izazvali, niti*

onih koji su zalutali’, Ja kažem: ‘Ovo pripada Mome robu i on će dobiti ono što traži.’”¹⁰

U ovom hadisi-kudsiji Allah, dž.š., nazvao je El-Fatihu imenom *Es-Salatu* (namaz), jer namaz nije ispravan bez učenja El-Fatihe u njemu. Za prva tri ajeta Allah, dž.š., rekao je da pripadaju Njemu. Četvrti ajet podijelio je između Sebe i Svoga roba, jer ovaj ajet govori o skrušenosti i poniznosti pred Allahom, dž.š., i traženju pomoći od Njega, što podrazumijeva veličanje Allaha, dž.š. Nakon toga spomenuta su još tri ajeta, što ukazuje na to da El-Fatiha ima sedam ajeta. Dokaz da se radi o tri ajeta jeste činjenica da je rečeno: “Ovi ajeti”, a ne dvojina: “Ova dva ajeta.”

Onima koji kažu da je Bismila napisana u Kur’anu i to na potpuno isti način na koji je objavljena u suri En-Neml, odgovorit ćemo da je to što kažu tačno, međutim, to nije učinjeno zato što je ona dio kur’anskog teksta, nego zato da bi rastavila kraj jedne od početka druge sure, a razlog zbog kojeg se piše na početku ostalih knjiga i pisama jeste radi berićeta koji sadrži u sebi. Prenosi se da su ashabi rekli:

¹⁰ Hadis je vjerodostojan; bilježe ga imam Malik, Muslim, Ebu Davud, Tirmizi i Nesai.

“Nismo znali gdje je kraj neke sure sve dok nije objavljen tekst Bismile u suri En-Neml.” Hasan veli: “Bismila je jedino objavljena u suri En-Neml: ‘*Od Sulejmana i glasi: ‘U ime Allaha, Milostivog, Samilosnog’* (En-Neml, 30) i ni na jednom drugom mjestu u Kur’anu.” Ono što će kategorično dokazati da Bismila nije ajet jeste činjenica da razmišljanje i analogija nisu dokazi koji se uzimaju u obzir kada se dokazuje da li je nešto dio kur’anskog teksta ili ne, nego se za dokaze uzimaju predanja koja su mutevatir, tj. u čiju vjerodostojnost nema nikakve sumnje.

Aiša, r.a., pripovijeda: “Allahov Poslanik, s.a.v.s., započinjao bi namaz tekbirom, a učenje Kur’ana u namazu ajetom: ‘*Tebe, Allaha, Gospodara svjetova hvalimo.*’”¹¹

Enes ibn Malik, r.a., pripovijeda: “Obavljao sam namaz za Allahovim Poslanikom, s.a.v.s., Ebu Bekrom, r.a., i Omerom, r.a., i svi su oni učenje Kur’ana u namazu započinjali riječima: ‘*Tebe, Allaha, Gospodara svjetova hvalimo*’,

¹¹ Hadis je vjerodostojan; bilježe ga Muslim, Ebu Davud i Ahmed.

bez učenja Bismile ni na početku ni na kraju učenja Kur'ana."¹²

Naše mišljenje da Bismila nije ajet El-Fatihe potkrepljujemo i logičnim zaključivanjem na osnovu činjenice da od vremena Allahova Poslanika, s.a.v.s., pa sve do vremena u kojem je živio imam Malik niko u džamiji Allahova Poslanika, s.a.v.s., u Medini nije učio Bismilu, a što je bilo rezultat slijedenja Allahova Poslanika, s.a.v.s.

Medutim, od Ibn Nafia prenosi se mišljenje da svako učenje Kur'ana, bez obzira na to da li se radi o farz-namazu ili nafili, treba započeti učenjem Bismile i da se ni u kojem slučaju ne smije izostaviti. Među onima koji su zastupali ovo mišljenje jesu: Ibn Omer, r.a., Ibn Šihab, Šafija, Ahmed, Ishak, Ebu Sevr i Ebu Ubejd. Ovo razilaženje među učenjacima ukazuje na to da se mišljenja o Bismili temelje na idžtihadu – osobnom razumijevanju šerijatskih tekstova i da je nemoguće zauzeti kategoričan stav o ovom pitanju, kao što iz neznanja neki tvrde.

Jedna skupina učenjaka, među njima Ebu Hanifa, Sevri, Omer, r.a., Alija, r.a.,

¹² Hadis je vjerodostojan; bilježi ga Muslim.

Ibn Mesud, r.a., Ammar, r.a., Abdullah ibn Zubejr, r.a., Hakem, Hammad, Ahmed ibn Hanbel, Ebu Ubejd i Evzai, smatra da Bismilu treba proučiti prije učenja El-Fatihe, ali ne glasno, nego u sebi. Ovo mišljenje bilježi Ebu Omer ibn Abdul-Berr u svom djelu *El-Istizkar*. Kao dokaz oni navode predanje Enesa ibn Malika, r.a., koji je rekao: "Allahov Poslanik, s.a.v.s., predvodio nas je u namazu ali nikada nismo čuli da je glasno proučio Bismilu."

Također se bilježi i drugo predanje Enesa, r.a., u kojem stoji: "Klanjao sam za Allahovim Poslanikom, s.a.v.s., Ebu Bekrom, r.a., i Omerom, r.a., i nijedan od njih nije glasno učio Bismilu u namazu."¹³ Ova su predanja na stepenu dobrih hadisa, tako da jasno ukazuju na to da se Bismila može učiti u namazu i ovo je kompromisno rješenje kada je u pitanju razilaženje među učenjacima o ovom pitanju.

Seid ibn Džubejr, r.a., pripovijeda: "Mnogo-bošci su znali doći u džamiju da gledaju kako Allahov Poslanik, s.a.v.s., obavlja namaz i kada bi on glasno proučio Bismilu, oni bi govorili: 'Ove riječi odnose se na milosnika iz Jemame', tj. Musejlimu Kezzaba, pa je Allah, dž.š.,

¹³ Hadis je vjerodostojan; bilježe ga Buhari i Muslim.

objavio ajet: ‘*Ne izgovaraj na sav glas kad molitvu obavljaš.*’ (El-Isra, 110), u kojem mu je naređeno da Bismilu uči u sebi.”¹⁴ Tirmizi i Hakim Ebu Abdullah vele: “Taj je propis ostao do dana današnjeg iako je razlog njegova propisivanja prestao. Primjer za to jeste i reml – brzo hodanje na tavafu, iako je uzrok toga prestao, kao i učenje Kur’ana u sebi iako je uzrok toga prestao.”

Učenjaci se slažu o tome da je dozvoljeno pisati Bismilu na početku knjiga, kao što su naučna djela ili pisma, ali ako se radi o nekoj zbirci poezije ili pjesama, to ne treba činiti. Mudžahid prenosi da je Šabi rekao: “Svi se učenjaci slažu da Bismilu ne treba pisati na početku zbirki stihova i pjesama.” Zuhri veli: “Sunnet je da se Bismila ne piše na početku zbirki poezije.” Međutim, Seid ibn Džubejr, r.a., i većina kasnijih učenjaka tvrde da je to ipak dozvoljeno. Ebu Bekr el-Hatib veli: “Mi smatramo da je to dozvoljeno, čak preporučeno učiniti.”

¹⁴ Musejlma je sebe nazivao *Rahman* (Milostivi) pa je stoga ovaj ajet objavljen. Kao što ćemo vidjeti u daljem tumačenju Bismille, Allah, dž.š., ga je kaznio tako što se uz njegovo ime Musejlma uvijek kaže i Kezzab (Lažljivac).

Preporučeno je prije počinjanja bilo kojeg hairli posla proučiti Bismilu, naprimjer prije jela, pića, klanja, spolnog odnosa, kupanja, ulaska u prijevozno sredstvo i sl. Allah, dž.š., rekao je: *“Zato jedite ono pri čijem je klanju spomenuto Allahovo ime...”* (El-En’am, 118) I rekao je Uzvišeni: *“I on reče: ‘Ukrcajte se u nju, u ime Allaha, neka plovi i neka pristane.’”* (Hud, 41)

Prenosi se da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: “Kada zatvaraš vrata, spomeni Allahovo, dž.š., ime, kada gasiš svijeću, spomeni Allahovo, dž.š., ime, kada pokrivaš posudu s hranom, spomeni Allahovo, dž.š., ime, kada pokrivaš posudu s pićem, spomeni Allahovo, dž.š., ime.”¹⁵;

“Ako neko od vas prije spolnog odnosa sa svojom ženom prouči: ‘U ime Allaha! Allahu zaštititi nas od šejtana i zaštititi od njega ono čime nas opskrbiš’, i ako se poslije toga začne dijete, šejtan mu nikada neće moći nauditi.”¹⁶;

“Dječaće, spomeni Allahovo, dž.š., ime, jedi desnom rukom i jedi ispred sebe.”¹⁷;

¹⁵ Ibid.

¹⁶ Ibid.

¹⁷ Ibid.

“Šejtan jede hranu ako se prije obroka ne spomene Allahovo, dž.š., ime.”¹⁸;

“Ko do sada nije zaklao kurban, neka prije klanja spomene Allahovo, dž.š., ime.”¹⁹;

“Kada na nekom mjestu u tijelu osje tiš bol, tri puta reci: ‘U ime Allaha’, i sedam puta: ‘Utječem se Allahovoj, dž.š., snazi od zla onoga što osjećam i trpim.’”²⁰;

“Ono što će spriječiti džine da gledaju u stidna mjesta ljudi kada odlaze u zahod jeste da kažu: ‘Bismillah.’”²¹

Značenje riječi *Bismillah* jeste – “S Allahom”, a ove riječi znače sljedeće: “Pomoću onoga što je On odredio i stvorio ja nastojim postići ono čime će On biti zadovoljan.”

Neki kažu: “Riječi *Bismillah* znače – tražim Allahovu, dž.š., pomoć, da mi podari uspjeh i beričet u onome što radim.” Na ovaj način Allah, dž.š., podučava Svoje robove da prije učenja

¹⁸ Hadis je vjerodostojan; bilježe ga Muslim i Ebu Davud.

¹⁹ Hadis je vjerodostojan; bilježe ga Buhari i Muslim.

²⁰ Hadis je vjerodostojan; bilježe ga Muslim, Malik i Ebu Davud.

²¹ Hadis je dobar; bilježe ga Tirmizi i Ibn Madža.

Kur'ana spomenu Njegovo ime kako bi On dao da to učenje donese beričet onome ko to čini.

O razlogu upotrebe riječi **إِسْمٌ** (*ismun*), što znači – ime, u Bismili, postoje dva mišljenja. Kurtubi veli: “Ova je riječ upotrijebljena kako bi se istakla uzvišenost i veličina Allaha, dž.š.” Ahfeš veli: “Upotrebom ove riječi u Bismili želi se ukazati na to da se ovdje ne radi o zakletvi Allahovim, dž.š., imenom, nego o molbi da Allah, dž.š., podari beričet u onome što se želi činiti. Osnovna upotreba u arapskom jeziku trebala bi glasiti: ‘Billahi’ (S Allahom).”

Upotrebu čestice **ب** (*ba*) prije ove riječi stručnjaci u arapskom jeziku također različito razumijevaju. Neki smatraju da čestica upotrijebljena na ovom mjestu označava naredbu: “Započni s Allahovim, dž.š., imenom”, a drugi kažu da to, ustvari, ukazuje na obavijest: “Započeo sam s Allahovim, dž.š., imenom.” Prvo mišljenje zastupa El-Ferra, a drugo Ez-Zudžadž.

Učenjaci iz Basre smatraju da je riječ **إِسْمٌ** (*ismun*) – ime, izvedena iz riječi **سُمُو** (*suumuun*), a to je infinitiv glagola koji označava uzvišenost i visinu, jer ugled i položaj pojedinca zavise od ugleda njegova imena.

Učenjaci iz Kufe smatraju da je ovo ime izvedeno iz riječi سِمَةٌ (*simetun*), što znači – znak, obilježje. Međutim, prvo je mišljenje ispravnije. Zastupnici prvog mišljenja, tj. da je ova riječ izvedena iz glagola koji označava uzvišenost, svoje mišljenje temelje na uvjerenju da je Allah, dž.š., imao Svoja lijepa imena i svojstva i prije postojanja stvorenja i tako će biti i nakon što sve nestane s ovoga svijeta te da postojanje ili nepostojanje stvorenja nimalo ne utječe na postojanje Njegovih imena i osobina. Ovo je ujedno stav i ehli-sunneta vel-džemaata. Oni koji zastupaju drugo mišljenje temelje ga na uvjerenju da prije postojanja stvorenja Allah, dž.š., nije imao ni imena ni osobine te da je to dobio tek nakon što je stvorio stvorenja. Kada tih stvorenja nestane, opet će ostati bez imena i osobina. Međutim, ovo je mišljenje apsolutno neispravno.

Ime Allah najuzvišenije je ime našega Gospodara i ono u sebi objedinjuje najviše Njegovih svojstava i osobina. Neki čak smatraju da je to Ismullahil-azam (Najveće ime), a niko drugi osim Njega ne posjeduje to ime pa se ono ne može spominjati u dvojini ili množini. Ovo je jedno od tumačenja ajeta: “Znaš li da iko ima Njegovo ime?” (Merjem, 65) Neki kažu: “Ovo ime označava

Onoga Koji jedino zaslužuje da bude obožavan.” Drugikažu: “To je Onaj Čije je postojanje nužno, Koji je oduvijek i zauvijek.”

Sibevejh prenosi da je Halil tvrdio da je ime Allah izvedeno iz riječi *إِلٰه* (*Ilahun*) što znači – Bog. Kisai i El-Ferra tvrde da riječi “Bismillah” znače – “U ime Boga.”

Neki smatraju da je ime Allah izvedeno iz glagola *أَلَى* (*velebe*) što znači – zaprepaštenje, gubitak razuma. Allah, dž.š., je Taj pred Kojim razumi postaju zaprepašteni, jer zbog Njegove uzvišenosti nisu u stanju spoznati suštinu Njegova bića niti promišljanjem dokučiti Njegove osobine.

Dahhak smatra da ime Allah označava Onoga Kome se ljudi obraćaju kada imaju neku potrebu i pred Kojim skrušeno stoje kada zapadnu u nevolju.

Neki pak smatraju da je ovo ime izvedeno iz glagola koji označava uzvišenost i visinu.

Prema jednom mišljenju ovo je ime izvedeno iz glagola *أَلَى* (*elebe*) što znači – obožavati. Glagol *تَعَلَّى* (*te'ellebe*) znači – izvršavati vjerske obrede. Komentirajući ajet: “*Da tebe i božanstva tvoja napusti...*” (El-A'raf, 127)

Ibn Abbas, r.a., i neki drugi učenjaci kažu: “Riječ *alibetek* spomenuta u ovom ajetu označava vjerske obrede.” Oni kažu: “Ime Allah izvedeno je iz ovog glagola i ono ukazuje na Onoga Koji jedino zaslužuje da bude obožavan. Značenje riječi: ‘La ilahe illallah’ jeste: ‘Ne postoji niko osim Allaha, dž.š., ko zaslužuje da bude obožavan.’”

Neki smatraju da riječ الرَّحْمَن (*Er-Rahman*) – Milostivi – nije izvedenica ni iz jednog glagola, jer i ovo ime pripada isključivo Allahu, dž.š. Da je ovo ime izvedenica iz nekog glagola arapskog jezika, Arapima ne bi bilo nepoznato kada im je spomenuto, jer su oni vjerovali da je Bog milostiv. Allah, dž.š., rekao je: “*A kad im se rekne: ‘Padajte ničice pred Milostivim!’ – oni pitaju: ‘A ko je Milostivi?’*” (El-Furkan, 60)

Allahov Poslanik, s.a.v.s., prilikom potpisivanja sporazuma na Hudejbiji naredio je Aliji ibn Ebi’ Talibu, r.a., da napiše: “Bismillahir-Rahmani-Rahim”, pa Suhejl ibn Amr reče: “Mi ne znamo šta je to: ‘Bismillahir-Rahmanir-Rahim’ (U ime Allaha, Milostivog, Samilosnog), nego napiši ono što je nama poznato: ‘Bismikellahumme’ (U Tvoje ime Allahu).” Ibnul-Arebi veli: “Njima nije bilo poznato ovo ime koje je

označavalo jednu od osobina Allaha, dž.š., ali im je bilo poznato na koga se odnosi.”

Medutim, većina učenjaka smatra da je ovo ime izvedeno iz infinitiva glagola الرَّحْمَةُ (*er-rahmetu*) što znači – milost, i u ovom obliku u kojem je izvedeno ukazuje na to da je Allah, dž.š., toliko milostiv da se niko ne može porediti s Njim.

Dokaz da je ovo ime izvedeno iz ovog glagola jeste hadisi-kudsi u kojem Allahov Poslanik, s.a.v.s., prenosi da je Allah, dž.š., rekao: “Ja sam Milostivi (*Er-Rahman*). Stvorio sam matericu الرَّحِيم (*er-rahim*) i iz iste sam riječi izveo jedno od Svojih imena. Ko bude održavao rodbinske veze i Ja ću s njim vezu održavati, a ko bude prekidao rodbinske veze i Ja ću vezu s njim prekinuti.” Ovaj hadis nedvosmisleno ukazuje na to da je riječ *Er-Rahman* izvedenica, tako da nema potrebe za razilaženjem samo zato što Arapi u doba džahilijeta nisu poznavali svoga Stvoritelja.

Učenjaci se razilaze o tome da li imena الرَّحْمَن (*Er-Rahman*) i الرَّحِيم (*Er-Rahim*) imaju isto značenje?

Neki smatraju da oba ova imena imaju isto značenje ali da je *Er-Rahman* (Milostivi)

ime koje pripada samo Allahu, dž.š., i da se ta vrsta milosti odnosi na sva stvorenja, a da je Er-Rahim (Samilosni) općenito ime koje se odnosi samo na jednu skupinu Allahovih, dž.š., robova.

Ebu Ali el-Farisi veli: “Er-Rahman je ime koje ukazuje da je Allah, dž.š., milostiv prema svim Svojim stvorenjima i ono pripada samo Allahu, dž.š., a Er-Rahim se odnosi samo na vjernike, kao što Uzvišeni veli: *‘On je prema vjernicima samilostan.’* (El-Ahzab, 43)”

El-Arzumi veli: “Er-Rahman (Milostivi) je prema svim stvorenjima tako što im spušta kišu, daje osjetila i općenito sve blagodati kojima raspolažu, a Er-Rahim (Samilosni) je samo prema vjernicima, jer je njih uputio na Pravi put.”

Abdullah ibn Mubarek veli: “Er-Rahman je Onaj Koji daje kada se zamoli, a Er-Rahim je Onaj Koji se naljuti kada neko nešto ne traži od Njega.”

Ebu Hurejra, r.a., prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: “Ko ne bude molio

i tražio od Allaha, dž.š., On će se rasrditi na njega.”²²

Ibn Madža veli: “Ko ne bude upućivao dove Allahu, dž.š., On će se rasrditi na njega.”

U tom je smislu i sljedeći stih:

“Ako Ga ne budeš molio, Allah, će se rasrditi na tebe, a čovjek se naljuti kad se nešto od njega zatraži.”

Ibn Abbas, r.a., rekao je: “Ova dva imena opisuju milost Allaha, dž.š., s tim da jedno od tih imena ima jače značenje.”

Prenosi se da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: “Allah, dž.š., je blag i voli blagost, i daje više onima koji su blagi nego onima koji su grubi.”²³

Većina učenjaka smatra da ime Er-Rahman pripada samo Allahu, dž.š., te da nije dozvoljeno nekom drugom nositi ovo ime, jer je Allah, dž.š., rekao: “*Reci: Zovite Allah’ ili zovite ‘Milostivi’.*” (El-Isra, 110) Možemo primijetiti da se uz ime Allah, koje ne posjeduje niko drugi, spominje i ime Er-Rahman, što ukazuje

²² Hadis bilježe Tirmizi, Ibn Madža i Buhari.

²³ Hadis je vjerodostojan; bilježe ga Muslim, El-Begavi i Ebu Davud.

na činjenicu da i ovo ime pripada isključivo Allahu, dž.š. Uzvišeni je rekao: “*Pogledaj u odredbama objavljenim poslanicima Našim, koje smo prije tebe slali, da li smo naredili da se, mimo Milostivog, klanja božanstvima našim.*” (Ez-Zuhruf, 45) U ovim nas ajetima Allah, dž.š., obavještava da samo Milostivi zaslužuje da bude obožavan. Musejlma Kezzab (Lažljivac) iz Jemame drznuo se i nazvao sebe Milostivim, pa ga je Allah, dž.š., kaznio tako što se uz njegovo ime Musejlma uvijek kaže i Kezzab (Lažljivac).

Ibnul-Arebi prenosi da neki smatraju da je ime Er-Rahman najveće Allahovo, dž.š., ime.

Neki kažu: “Er-Rahim (Samilosni) je Onaj pomoću Čije su samilosti vjernici uspjeli proći put do svoga Gospodara.” Samilosni je i opis Allahova Poslanika, s.a.v.s., jer ga je tako Allah, dž.š., nazvao u Kur’anu. Allah, dž.š., kaže: “*A prema vjernicima je blag i samilosan.*” (Et-Tevba, 128), tj. preko Allahova Poslanika, s.a.v.s., našli ste put do Mene pa ste zaslužili Moju nagradu i počasti kao i mogućnost da gledate u Moje lice.

Alija ibn Ebi Talib, r.a., rekao je: “Riječi ‘Bismillah’ lijek su za svaku bolest i pomoć za

svaki lijek, 'Er-Rahman' pruža pomoć svima onima koji vjeruju u Njega i to je ime koje samo On posjeduje, a 'Er-Rahim' je samo prema onima koji se kaju zbog svojih grijeha i koji čine dobra djela."

SURA EL-FATIHA

Vrijednost sure i njezina imena

Ubejj ibn Kab, r.a., prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: “Ni u Tevratu, ni u Indžilu, ni u Kur’anu nije objavljena sura slična El-Fatihi. Ona je sedam ajeta koji se ponavljaju, a njezino je učenje podijeljeno između Allaha, dž.š., i Njegova roba, a robu pripada ono što je zamolio.”

Èbu Seid ibn Mualla, r.a., pripovijeda: “Jednom prilikom, dok sam obavljao namaz u džamiji, začuh Allahova Poslanika, s.a.v.s., kako me doziva, ali mu se nisam mogao odazvati jer sam klanjao. Kada sam završio namaz, otišao sam do njega i rekao mu: ‘Allahov Poslaniče, klanjao sam pa ti se nisam mogao odazvati.’ On reče: ‘Zar Allah, dž.š., nije rekao: *‘O vjernici, odazovite se Allahu i Poslaniku kad od vas traži da činite ono što će vam život osigurati...’* (El-Enfal, 24) Prije nego što izađeš iz džamije želim te podučiti najveličanstvenijoj suri u Kur’anu.’ Kada je poslije htio izaći iz džamije,

rekao sam mu: ‘Allahov Poslaniče, obećao si mi da ćeš me podučiti najveličanstvenijoj suri u Kur’anu.’ Allahov Poslanik, s.a.v.s., reče: ‘To je sura: *‘El-Hamdu lillahi Rabbil-alemin’*; ona je sedam ajeta koji se ponavljaju i ona je Kur’an veličanstveni koji mi je objavljen.’”²⁴

Mudžahid veli: “Iblis, Allah ga prokleo, zakukao je četiri puta: kada je proklet, kada je protjeran iz Dženneta, kada je poslan Allahov poslanik Muhammed, s.a.v.s., i kada je objavljena sura El-Fatiha, a objavljena je u Medini.”²⁵

Učenjaci se razilaze o pitanju da li su neke sure i ajeti vredniji od drugih te da li su neka Allahova, dž.š., imena ili svojstva vrednija od drugih. Jedni kažu: “Nijedna sura ili ajet nisu vredniji od drugih, jer je sve to Allahov, dž.š., govor, a isto su tako Njegova imena podjednako vrijedna i nijedno nije bolje od drugoga.” Ovo mišljenje zastupali su: Ebu Hasan el-Ešari, kadija Ebu Bekr ibn Tajjib, Ebu Hatim Muhammed ibn Hibban el-Busti i jedna skupina šerijatskih pravnika. Također je ovo mišljenje zastupao i imam Malik. Jahja ibn Jahja rekao je: “Pogrešno je vjerovati da je jedna sura bolja od

²⁴ Hadis je vjerodostojan; bilježi ga Buhari.

²⁵ Hadis bilježi Tirmizi.

druge.” Imam Malik smatrao je da je pokuđeno češće učiti neku suru ili je više puta ponavljati u odnosu na neku drugu suru. Komentirajući ajet: *“A da bolji od njega ili sličan njemu ne donesemo”* (El-Bekara, 106), imam Malik veli: “Njegovo je značenje – kada derogiramo neki ajet, Mi objavimo neki drugi ajet u kojem propišemo novi propis.” Kao dokaz za svoju tvrdnju ovi učenjaci navode činjenicu da svako odlikovanje nečega znači da ono što je manje odlikovano ima neke manjkavosti i nedostatke. Međutim, kada su u pitanju ajeti, njihova je vrijednost ista, jer su svi govor Allaha, dž.š., a u Njegovu govoru nema nikakvih nedostataka. El-Busti veli: “Značenje hadisa: ‘Ni u Tevratu, ni u Indžilu nije objavljena sura slična El-Fatihi’ jeste da Allah, dž.š., onome ko uči Tevrat ili Indžil neće dati nagradu kao što će je dobiti onaj ko uči suru El-Fatihu. Jer, Allah, dž.š., odlikovao je sljedbenike Allahova Poslanika, s.a.v.s., nad pripadnicima drugih vjeroispovijesti pa će im dati veću nagradu zbog učenja Njegovih riječi nego drugima koji čitaju prethodne objave. Ovo je jedna od odlika kojima je obdario muslimanc. Značenje riječi ‘najveličanstvenija sura’ jeste to da je nagrada za njezino učenje veća nego za učenje drugih sura.”

Oni koji smatraju da su neke sure ili ajeti ipak vredniji od drugih kažu: "Sadržaj ajeta: *‘A vaš Bog – jedan je Bog! Nema boga osim Njega, Milostivog, Samilosnog.’* (El-Bekara, 163) te Ajetul-kursije, posljednjih ajeta sure El-Hašr i sure El-Ihlas, koji govore o jednoći Allaha, dž.š., vredniji je nego sadržaj naprimjer sure El-Mesed i njoj sličnih sura. Odlikovanost nastaje kao rezultat uzvišenosti i mnogobrojnosti značenja, a ne samo na osnovu porijekla toga govora." Ovo je mišljenje ispravno. Među one koji su ga zastupali spadaju: Ishak ibn Rahuja, kadija Ebu Bekr ibnul-Arebi, ibn Hisar i dr. Kao potvrdu svoga mišljenja oni navode sljedeća predanja:

Ubejj ibn Kab, r.a., prenosi da mu je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Ubejje, koji je, prema tvome mišljenju, najvredniji ajet u Kur'anu?" Ubejj, r.a., odgovorio je: "*Allahu la ilabe illa huvel-Hajjul-Kajjum.*" (El-Bekara, 255) Allahov Poslanik, s.a.v.s., stavio mu je ruku na grudi i rekao: "Ebu Munzire, čestitam ti na znanju."²⁶

Ibn Hisar veli: "Iznenaduje me kako neko i pored postojanja ovog hadisa može imati drugačije mišljenje."

²⁶ Hadis je vjerodostojan; bilježe ga Muslim, Ebu Davud i Ahmed.

Ibnul-Arebi veli: “U hadisu: ‘Ni u ‘Tevratu, ni u Indžilu, ni u Kur’anu nije objavljena sura slična El-Fatihi’, nisu spomenute ostale objavljene knjige, poput Suhufa i Zebura, jer su ove spomenute najvrednije objavljene knjige. Ako je sura El-Fatiha bolje od svega što je objavljeno u ovim najboljim nebeskim knjigama, to znači da je ona općenito najbolje što je objavljeno ljudskom rodu. Naprimjer, ako kažemo da je ‘Zejd najbolji učenjak’, to znači da je on općenito najbolji čovjek, jer su učenjaci najbolji ljudi.”

U El-Fatihi je spomenuto ono što se ne nalazi u drugim surama, čak neki kažu: “Srž kur’anskih učenja nalazi se u ovoj suri. Dva-deset pet riječi od kojih se sastoji ova sura ukazuju na sve kur’anske znanosti. Nejuvrednije jeste to što je njezino učenje Allah, dž.š., podijelio između Sebe i Svoga roba. Namaz nije ispravan bez učenja El-Fatihe u njemu, a bez namaza čovjek se ne može približiti Allahu, dž.š., a bez toga neće zaslužiti nagradu na ahiretu. Zbog svega ovoga, El-Fatiha je nazvana Ummul-Kur’an (Suština Kur’ana), kao što se za suru El-Ihlas kaže da vrijedi kao trećina Kur’ana. To je zato što se učenje Kur’ana dijeli na tri tematske cjeline: učenje o Allahovoj,

dž.š., jednoći, propise i savjete. Cijela sura El-Ihlas govori o jednoći Allaha, dž.š., o svim aspektima ovog vjerovanja, tako da je u njoj sadržano jedno od triju temeljnih učenja vjere.” Zbog ovoga je na pitanje Allahova Poslanika, s.a.v.s: “Koji je ajet u Kur’anu najvredniji?”, Ubejj ibn Kab, r.a., odgovorio da je to Ajetul-kursija, jer cijeli ajet govori o Allahovu, dž.š., jedinstvu.

Primjer za to jeste i hadis u kojem je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: “Najbolje što smo ja i vjerovjesnici prije mene rekli jesu riječi: ‘Nema boga osim Allaha, Jedinog, Koji nema druga.’”²⁷ Ove su riječi najbolji zikir jer u sebi sadržavaju suštinu vjerovanja u Jednoga Boga. Sura El-Fatiha u sebi sadrži učenje o vjerovanju u Jednoga Boga, učenje o ibadetu, savjete i opomenu, a sve je to dokaz Allahove, dž.š., svemoći.

Alija ibn Ebi Talib, r.a., prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: “El-Fatiha, Ajetul-kursija, ajet *Allah svjedoči da nema boga osim Njega*’ i ajet: *‘Reci: ‘O Allahu, Koji svu vlast imaš...’* ispisani su na Aršu i između njih i Allaha, dž.š., nema pregrade.”

²⁷ Hadis je dobar; bilježe ga Tirmizi i Malik.

Imena sure El-Fatiha

Sura El-Fatiha ima dvanaest imena:

Prvo: الصَّلَاةُ (Es-Salatu) – Namaz.

U hadisi-kudsiju stoji da je Allah, dž.š., rekao: “Podijelio sam namaz između Sebe i Svoga roba na dva dijela.”

Drugo: سُورَةُ الْحَمْدِ (Suretul-Hamd) – Sura zahvale. Ovo je jedno od imena sure zato što se na njezinu početku spominje zahvalnost Allahu, dž.š. Iz istog su razloga sure El-A’raf, El-Enfal i Et-Tevba dobile svoja imena jer se u njima spominju bedemi, ratni plijen i pokajanje.

Treće: فَاتِحَةُ الْكِتَابِ (Fatihatul-Kitab) – Sura koja otvara Knjigu. O ovom se imenu niko od učenjaka ne razilazi. Nazvana je ovim imenom zbog toga što onaj ko želi proučiti Kur’an prvo mora proučiti El-Fatihu zato što se ona nalazi na početku Kur’ana. To je sura koja je ispisana na početku Kur’ana i to je sura čijim se učenjem započinje učenje Kur’ana u namazu.

Četvrto: أُمُّ الْكِتَابِ (Ummul-Kitab) – Suština Knjige. O ovom imenu postoji razilaženje među učenjacima. Većina smatra da je ovo jedno od imena ove sure, a Enes, Hasan i

Ibn Sirin smatraju da je pokuđeno El-Fatihu nazivati ovim imenom. Hasan veli: “Suština Knjige jesu ajeti koji govore o halalu i haramu, jer je Allah, dž.š., rekao: ‘*U njoj su ajeti jasni, oni su glavnina Knjige, a drugi su manje jasni.*’ (Alu Imran, 7)” Enes i Ibn Sirin kažu: “Ummul-Kitab je ime Levhi Mahfuza, jer ga je ovim imenom nazvao Allah, dž.š., u ajetu: ‘*A on je u Glavnoj knjizi, u Nas, cijenjen i pun mudrosti.*’ (Ez-Zuhruf, 4)”

Peto: أُمُّ الْقُرْآنِ (Ummul-Kur’an) – Suština Kur’ana. O ovom imenu također postoji razilaženje. Većina učenjaka smatra da je ovo jedno od imena El-Fatihe dok Enes i Ibn Sirin smatraju da je pokuđeno ovim imenom nazivati ovu suru. Međutim, vjerodostojni hadisi kategorično pobijaju ovo mišljenje. Ebu Hurejra, r.a., prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: “El-Fatiha je suština Kur’ana, suština Knjige, i ona je sedam ajeta koji su mi objavljeni.”²⁸ Buhari u svom *Sahihu* veli: “Nazvana je ovim imenom (Ummul-Kitab) jer je prva sura koja je ispisana u Mushafu i zbog toga što se njezinim učenjem započinje učenje Kur’ana u namazu.” Jahja ibn Jamer veli: “Ummul-Kura je Mekka,

²⁸ Hadis je dobar; bilježi ga Tirmizi.

Ummul-Horosan je Merv, a Ummul-Kur'an je sura El-Fatiha." Neki učenjaci kažu: "Nazvana je ovim imenom jer se nalazi na početku Kur'ana i u sebi sadrži suštinu svih kur'anskih znanosti. Mekka je nazvana Ummul-Kura jer je ona prvo naselje izgrađeno na Zemlji i iz nje je poteklo čovječanstvo. Majka je nazvana Ummun jer je ona osnova razmnožavanja i rađanja. Ovim je imenom nazvana i zemlja."

Šesto: *المَثَانِي* (El-Mesani) – Ajeti koji se ponavljaju. Nazvana je ovim imenom jer se njezini ajeti ponavljaju na svakom rekatu namaza. Neki učenjaci kažu: "Nazvana je ovim imenom jer je objavljena samo sljedbenicima Allahova Poslanika, s.a.v.s., a nije objavljena nijednom narodu prije, tako da su samo oni odlikovani njezinim objavljivanjem."

Sedmo: *الْقُرْآنُ الْعَظِيمُ* (El-Kur'anul-Azim) – Kur'an veličanstveni. Ovim je imenom nazvana jer u sebi sadrži sve kur'anske znanosti. Ona u sebi sadrži zahvalu Allahu, dž.š., Njegova savršena i uzvišena svojstva i osobine, naredbu da se ibadet čini samo Allahu, dž.š., i da se bude iskren prema Njemu, priznanje roba da je nemoćan da išta učini, osim uz pomoć Allaha, dž.š., iskrenu dovu upućenu Allahu,

dž.š., da uputi na Pravi put, da sačuva od zablude u koju su upali oni koji su zalutali i na kraju pojašnjava koju će kaznu doživjeti oni koji niječu Allahove, dž.š., blagodati.

Osmo: الشِّفَاءُ (Eš-Šifa) – Lijek. Ebu Seid el-Hudri, r.a., prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: “El-Fatiha je lijek protiv svakog otrova.”²⁹

Deveto: الرُّقِيَّةُ (Er-Rukja) – Učenje Kur’ana s namjerom da se izliječe neke fizičke ili duševne bolesti. Ebu Seid el-Hudri, r.a., prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., čovjeku koji je poglavara nekog plemena izliječio od ujeda škorpije tako što mu je proučio El-Fatihu, rekao: “Kako si znao da se ona uči s namjerom da se izliječi?” Čovjek je odgovorio: “Allahov Poslaniče, nadahnut sam da to učinim.”³⁰

Deseto: الأَسَاسُ (El-Esas) – Temelj. Neki se čovjek požalio Eš-Šabiju na bol u stomaku pa mu je on rekao: “Uči suru koja je temelj Kur’ana, El-Fatihu. Čuo sam Ibn Abbasa, r.a., kada je rekao: ‘Sve što postoji ima svoj temelj. Temelj ovoga svijeta jeste Mekka, jer je iz nje rasprostranjen ovaj svijet. Temelj nebesa jeste

²⁹ Hadis bilježi Darimi.

³⁰ Hadis je vjerodostojan; bilježe ga Buhari i Muslim.

El-Ariba, sedmo nebo. Temelj Zemlje jeste El-Adžiba, sedma najniža Zemlja. Temelj Dženneta jesu Edenski vrtovi (Džennatul-Adn) jer su oni njegov centar. Temelj vatre jeste Džehennem i to je najniži, sedmi nivo u vatri i ujedno najudaljenija provalija u njoj. Temelj rađanja ljudi jeste Adem, a.s., temelj vjerovjesnika jeste Nuh, a.s., temelj sinova Israilovih jeste Jakub, a.s., temelj knjiga jeste Kur'an, temelj Kur'ana jeste El-Fatiha, a temelj El-Fatihe jesu riječi: 'Bismillahir-Rahmanir-Rahim.' Kada se razboliš ili osjetiš bol prouči suru El-Fatihu i ozdravit ćeš."

Jedanaesto: الْوَاقِيَةُ (El-Vafija) – Cjelovita. Ovo mišljenje zastupa Sufjan ibn Ujejna. Razlog tome jeste činjenica da se ova sura ne može poloviti niti parčati prilikom učenja u namazu. S druge strane, dozvoljeno je na jednom rekatu proučiti pola neke sure, a na drugom rekatu ostatak, a ako bi se to učinilo s El-Fatihom, namaz ne bi bio ispravan.

Dvanaesto: الْكَافِيَةُ (El-Kafijetu) – Dovoljna. Jahja ibn Ebi Kesir veli: "Ova sura bit će dovoljna ako se u namazu prouči umjesto neke druge sure, a nju nijedna druga sura ne može zamijeniti."

Činjenica da je ova sura nazvana El-Mesani (Sura čiji se ajeti ponavljaju) i Ummul-Kur'an (Suština Kur'ana) ne znači da i neke druge sure ne mogu biti nazvane ovim imenom. Allah, dž.š., rekao je: *“Knjigu sličnu po smislu, čije se pouke ponavljaju.”* (Ez-Zumer, 23) U ovom se ajetu za cijeli Kur'an kaže da se njegove pouke ponavljaju, jer se pripovijesti koje govore o prošlim narodima ponavljaju na više mjesta. Sedam prvih najdužih sura u Kur'anu nazvane su, također, ovim imenom, jer se ajeti koji govore o strogim vjerskim obavezama i pripovijesti o prijašnjim narodima ponavljaju u njima. Ibn Abbas, r.a., rekao je: “Allahovu Poslaniku, s.a.v.s., objavljeno je sedam sura čije se pouke ponavljaju, tj. sedam najdužih sura.” Svi se učenjaci slažu da je prvih šest dugih sura od sure El-Bekare do sure El-A'raf, međutim, razilaze se kada je u pitanju sedma sura. Neki kažu da je to sura Junus, a Mudžahid i Seid ibn Džubejr, r.a., smatraju da su to sure El-Enfal i Et-Tevba.

Riječ El-Mesani označava situaciju kada nešto slijedi iza nečega. Sura El-Enfal nazvana je ovim imenom jer po veličini dolazi odmah iza najdužih sura u Kur'anu. Neki pak smatraju da se ovim imenom nazivaju one sure koje su

duže od kratkih sura a kraće od onih koje imaju stotinu i više ajeta.

O objavljivanju sure El-Fatiha i propisima u vezi s njom

Učenjaci se slažu o tome da sura El-Fatiha ima sedam ajeta. Dokaz za to jesu riječi Uzvišenog: “*Mi smo ti objavili sedam ajeta koji se ponavljaju.*” (El-Hidžr, 87) Također se slažu da je El-Fatiha jedna od kur’anskih sura. Međutim, postoji razilaženje o tome da li je ova sura objavljena u Mekki ili u Medini? Ibn Abbas, r.a., Katada, Ebul-Alija er-Rijahi i dr. smatraju da je El-Fatiha objavljena u Mekki. Ebu Hurejra, r.a., Mudžahid, Ata ibn Jesar, Zuhri i dr. smatraju da je objavljena u Medini. Postoje i oni koji smatraju da je pola ove sure objavljeno u Mekki a pola u Medini. Ovo mišljenje u svome tefsiru bilježi Ebu Lejs Nasr ibn Muhammed ibn Ibrahim es-Semerkandi. Prvo je mišljenje najispravnije, a dokaz za to jeste ajet: “*Mi smo ti objavili sedam ajeta koji se ponavljaju, i Kur’an veličanstveni ti objavljuje-mo.*” (El-Hidžr, 87), a svi su složni u tome da je sura El-Hidžr objavljena u Mekki. Također, svi su složni u tome da je obavljanje namaza

propisano u Mekki, a nije zabilježeno nijedno predanje u kojem stoji da je ijedan namaz obavljen bez učenja El-Fatihe u njemu. Dokaz za to jeste hadis u kojem stoji da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: “Nema namaza bez učenja El-Fatihe u njemu.”³¹ Ovaj hadis govori o propisu a ne o početku objavljivanja, a Allah, dž.š., najbolje zna!

Ibn Atijja veli: “Jedan učenjak smatra da Džibril, a.s., nije objavio Allahovu Poslaniku, s.a.v.s., suru El-Fatihu. Kao dokaz navodi predanje koje bilježi Muslim od Ibn Abbasa, r.a., koji pripovijeda: ‘Jednog dana, dok je Džibril, a.s., sjedio kod Allahova Poslanika, s.a.v.s., čuo je zvuk s neba pa je podigao glavu i rekao: ‘Ovaj zvuk nastao je otvaranjem nebeskih vrata koja nikada do danas nisu otvarana.’ Nakon toga spustio se melek pa Džibril, a.s., reče: ‘Ovaj melek koji se spustio nikada do sada nije dolazio na Zemlju.’ Melek nazva selam i obraćajući se Allahovu Poslaniku, s.a.v.s., reče: ‘Raduj se zbog dva svjetla koja su ti darovana a koja nisu darovana nijednom vjerovjesniku prije tebe: suri El-Fatiha i posljednjim ajetima sure El-Bekara. Kad god proučiš jedan harf

³¹ Hadis je vjerodostojan; bilježe ga Buhari i Muslim.

iz ovih ajeta, dobit ćeš nagradu za to.”³² Ibn Atijja veli: “Ovo mišljenje nije ispravno jer ovaj hadis ukazuje na to da je Džibril, a.s., došao prije ovog meleka da mu nagovijesti njegov dolazak i da ga upozna s ajetima koji će mu biti objavljeni. Ovo je dokaz da je i Džibril, a.s., učestvovao u njihovu objavljivanju.” Allah, dž.š., najbolje zna!

Moje je mišljenje da na osnovu teksta ovog hadisa ne možemo ustvrditi da je Džibril, a.s., išta negovijestio Allahovu Poslaniku, s.a.v.s. Prethodno smo spomenuli da je El-Fatiha objavljena u Mekki, a dokaz da ju je objavio Džibril, a.s., jeste ajet: “*Donosi ga povjerljivi Džibril.*” (Eš-Šuara, 193) Ovaj ajet govori o objavljivanju Kur’ana općenito tako da ćemo reći da ju je Džibril, a.s., objavio u Mekki, a da je melek u Medini došao da ukaže na veličinu sevapa koje će dobiti onaj ko bude učio ovu suru. Neki učenjaci kažu: “Ova sura objavljena je i u Mekki i u Medini; Džibril, a.s., objavio ju je dva puta.” Ovo mišljenje prenosi Es-Salebi. Međutim, ono što smo prethodno spomenuli ispravnije je, jer objedinjuje značenje Kur’ana i sunneta.

³² Hadis je vjerodostojan; bilježe ga Muslim, Nesai i Ibn Hibban.

Prethodno smo spominjali da se Bismila ne ubraja među ajete El-Fatihe i da je ovo mišljenje ispravno. Na osnovu toga, onaj ko želi klanjati, poslije početnog tekbira odmah će početi s učenjem El-Fatihe, a neće prije toga učiti ništa drugo. Dokaz za to jesu hadisi koje prenose Aiša, r.a., i Enes, r.a. Međutim, preneseni su i hadisi koji ukazuju na to da prije učenja El-Fatihe u namazu, a nakon početnog tekbira, treba učiti određene zikrove i dove, a ovo mišljenje zastupa jedna grupa učenjaka. Od Omera ibn Hattaba, r.a., i Abdullaha ibn Mesuda, r.a., prenosi se da su nakon početnog tekbira u namazu učili sljedeću dovu: "Slavljen neka Si, Allahu moj, i Tebi hvala. Blagoslovljeno je Tvoje ime, uzvišena je Tvoja veličina. Nema boga osim Tebe." Ovo mišljenje zastupali su Sufjan, Ahmed, Ishak i dr.

Šafija bilježi predanje Alije, r.a., koji prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., nakon početnog tekbira u namazu učio sljedeću dovu: "Okrećem svoje lice Onome Koji je stvorio nebesa i Zemlju, kao pravovjerni i kao musliman. Zaista, moj namaz, obredi moji, moj život i smrt moja pripadaju Allahu, Gospodaru svih svjetova..."³³

³³ Hadis je vjerodostojan; bilježe ga Muslim, Ebu Davud i Tirmizi.

Ibn Munzir veli: "Vjerodostojno se prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., nakon početnog tekbira šutio jedan trenutak, a zatim bi proučio sljedeću dovu: 'Allahu moj, učini da razdaljina između mene i mojih grijeha bude kolika je razdaljina između istoka i zapada. Allahu moj, očisti me od grijeha kao što se bijela odjeća očisti od prljavštine. Allahu moj, očisti me od grijeha snijegom, kišom i ledom.'"³⁴ Ebu Hurejra, r.a., prakticirao je učiti ovu dovu u namazu. Ebu Selema ibn Abdur-Rahman rekao je: "Imam u namazu pravi dvije pauze pa iskoristite to da vi nešto proučite." El-Evzai, Seid ibn Abdul-Aziz i Ahmed ibn Hanbel postupali su po hadisu koji smo prethodno citirali.

Ebu Hanifa, Sevri i Evzai kažu: "Ako bi neko namjerno izostavio učenje El-Fatihe u namazu i umjesto nje proučio neku drugu suru, njegov će namaz biti ispravan." Ebu Jusuf i Muhammed ibn Hasan kažu: "Obavezno je proučiti najmanje tri kratka ili jedan duži ajet, poput ajeta koji govori o dugu u suri El-Bekare." Muhammed ibn Hasan također je rekao: "U obzir se uzimaju ajeti koji se sastoje iz riječi, a ne oni

³⁴ Hadis je vjerodostojan; bilježe ga Buhari i Muslim.

ajeti koji se sastoje samo od harfova (poput onih koji se nalaze na početku sura).”

Taberi veli: “Onaj ko obavlja namaz treba proučiti El-Fatihu na svakom rekatu. Ako to ne učini, njegov namaz neće biti ispravan, osim ako prouči neku drugu suru koja ima isti broj ajeta i harfova.”

Ibn Abdul-Berr veli: “Mišljenje imama Et-Taberija nije ispravno jer se u hadisima isključivo spominje El-Fatiha a ne neka druga sura. Besmisleno je namjerno izostaviti učenje ove sure onome ko je u stanju to učiniti i umjesto nje proučiti neku drugu suru. Svi su obavezni u namazu učiti ovu suru kao što su obavezni izvršavati ostale stroge vjerske obaveze – farzove.”

Ukoliko onaj ko klanja u džematu okasni i ne stigne proučiti ništa na kijamu ali sustigne imama na ruku’u, imamovo učenje Kur’anu bit će dovoljno i muktedija će samo izgovoriti tekbir i otići na ruku’. Ako sustigne imama dok je još na kijamu, učiti će, ali o ovom pitanju postoji razilaženje.

Smatram da su svi obavezni učiti Kur’an u namazu, čak i ako klanjaju za imamom, kada su u pitanju dnevni namazi. Ko ne bude učio

učinit će grešku i, prema mišljenju imama Malika i njegovih sljedbenika, taj za svoj namaz neće dobiti nikakvu nagradu.

Ako se radi o namazima u kojima imam glasno uči Kur'an, prema mišljenju imama Malika, muktedija neće učiti ni El-Fatihu niti išta drugo iz Kur'ana. Kao dokaz za svoje mišljenje on navodi ajet: *"A kad se uči Kur'an, vi ga slušajte i šutite da biste bili pomilovani."* (El-A'raf, 204)

Potvrda ovome jesu i sljedeći hadisi:

Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao je: "Zbog čega neki ne slušaju učenje Kur'ana?"³⁵

"Kada imam uči Kur'an vi šutite."³⁶

"Ko bude klanjao u džematu, imamovo učenje Kur'ana je umjesto njegova učenja."³⁷

Buvejti i imam Ahmed ibn Hanbel prenose da je Šafija rekao: "Nikome namaz neće biti ispravan sve dok na svakom njegovu rekatu ne prouči El-Fatih, bez obzira na to da li klanja

³⁵ Hadis je vjerodostojan; bilježe ga Malik, Ebu Davud i Nesai.

³⁶ Hadis je garib (neobičan); bilježi ga Ebu Davud.

³⁷ Hadis nije vjerodostojan; bilježe ga Ibn Madža, Ahmed i Darekutni.

kao imam ili muktedija i bez obzira na to da li imam uči naglas ili u sebi.” Dok je bio u Iraku, Šafija je zastupao sljedeće mišljenje: “Muktedija treba učiti Kur’an u namazu ukoliko imam uči u sebi, a ako imam uči glasno, onda muktedija treba šutjeti.” Ovo je mišljenje poput mišljenja imama Malika o ovom pitanju.

Ibn Vehb, Ešheb, Ibn Abdul-Hakim, Ibn Habib, Ebu Hanifa i njegovi sljedbenici kažu: “Muktedija ne treba ništa učiti bez obzira na to da li imam uči glasno ili u sebi.” Kao dokaz oni navode riječi Allahova Poslanika, s.a.v.s.: “Imamovo učenje Kur’ana je umjesto njegova učenja.” Značenje je ovog hadisa općenito. Kao potvrdu svome mišljenju oni navode i riječi Džabira, r.a., koji je rekao: “Ko ne bude u namazu učio El-Fatihu kao da i nije klanjao, osim ako je klanjao za imamom.”

Između svih ovih mišljenja ispravno je ono koje zastupaju Šafija, Ahmed i Malik, prema kojem na svakom rekatu dnevnih namaza treba proučiti El-Fatihu. Potvrda tome su sljedeća predanja:

Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao je: “Nema namaza onaj ko u njemu ne prouči suru El-Fatihu.”

Takoder je rekao: “Ko u namazu koji obavi ne prouči El-Fatihu, tome je namaz nepotpun.”³⁸ (Ove riječi Allahov Poslanik, s.a.v.s., ponovio je tri puta.) Ebu Hurejra, r.a., prenosi da mu je Allahov Poslanik, s.a.v.s., naredio da među ljudima razglasi sljedeće: “Nema namaza onaj ko u njemu ne prouči El-Fatihu i još nešto iz Kur’ana.”³⁹ Kao što redovno učinjena sedžda ili ruku’ na jednom rekatu ne mogu nadomjestiti ono što je izostavljeno na drugom, isto tako učenje El-Fatihe na jednom rekatu ne može nadoknaditi ono što nije proučeno na drugom rekatu. Ovo mišljenje zastupali su: Abdullah ibn Avn, Ejub es-Sihtijani, Ebu Sevr i još neki učenjaci šafijskog mezheba, Davud ibn Alija, Evzai i Mekhul.

Od Omera ibn Hattaba, r.a., Abdullaha ibn Abbasa, r.a., Ebu Hurejre, r.a., Ubejja ibn Kaba, r.a., Ebu Ejjuba el-Ensarija, Abdullaha ibn Amra ibn el-Asa, r.a., Ubade ibn Samita, r.a., Ebu Seida el-Hudrija, r.a., Osmana ibn Ebil-Asa, r.a., i Havvata ibn Džubejra, r.a., prenosi se da su rekli: “Nema namaza onaj ko

³⁸ Hadis je vjerodostojan; bilježe ga Muslim, Ebu Davud i Tirmizi.

³⁹ Hadis bilježe Ebu Davud, Ahmed, Ibn Hibban i Hakim.

u njemu ne prouči El-Fatihū.” Ovo su ashabi na koje se treba ugledati i koji su ostalima uzor, a svi oni smatraju da je obavezno učiti El-Fatihū u namazu.

Ebu Hurejra, r.a., prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., čovjeku kojeg je podučavao obavljanju namaza, rekao: “To čini tokom cijelog namaza.”⁴⁰

Ebu Katada, r.a., pripovijeda: “Kada bi nas Allahov Poslanik, s.a.v.s., predvodio na podne i ikindija-namazu, na prva dva rekata učio bi El-Fatihū i suru poslije nje. Učio bi u sebi ali bismo ponekad mogli čuti kako uči neki od ajeta. Na prvom rekatu podne-namaza duže bi se zadržao nego na drugom, a isto tako postupao je i na sabah-namazu.” U drugom predanju stoji: “Na druga dva rekata proučio bi samo El-Fatihū.”⁴¹ Ovo predanje nedvosmisleno ukazuje na to da se u namazu obavezno treba učiti El-Fatiha i da je nijedna druga sura ne može zamijeniti.

Većina učenjaka smatra da učenje Kur’ana u namazu nakon učenja El-Fatihe nije obavezno. Kao dokaz oni navode predanje

⁴⁰ Hadis je vjerodostojan; bilježe ga Buhari i Muslim.

⁴¹ Ibid.

Ebu Hurejre, r.a., koji je rekao: “Na svakom namazu uči se nešto iz Kur’ana. Ono što smo čuli od Allahova Poslanika, s.a.v.s., da naglas uči i mi pred vama glasno učimo, a ono što je učio u sebi i mi pred vama učimo u sebi. Dovoljno je proučiti samo El-Fatihu, ali je bolje proučiti još nešto iz Kur’ana.” U predanju koje bilježi Buhari stoji: “Ako osim toga proučiš još nešto iz Kur’ana, to će biti bolje.”⁴² Međutim, veliki broj učenjaka ipak smatra da ni iz kojeg razloga nije dozvoljeno izostaviti učenje sure poslije El-Fatihe. Među ostalima, radi se o sljedećim učenjacima: Imran ibn Husajn, r.a., Ebu Seid el-Hudri, r.a., Havvat ibn Džubejr, r.a., Mudžahid, Ebu Vail, Ibn Omer, r.a., Ibn Abbas, r.a., i dr. Oni kažu: “Nema namaza onaj ko na njemu ne prouči El-Fatihu i još nešto iz Kur’ana.” Neki tvrde da je potrebno proučiti dva ajeta, neki misle da je dovoljan jedan ajet, a neki pak ne postavljaju nikakve granice. Prenosi se da je Omer, r.a., rekao: “Nije ispravan namaz onome ko na njemu ne prouči El-Fatihu i još nešto iz Kur’ana.”

Onaj ko ne zna El-Fatihu i nikako je nije u stanju naučiti u namazu će spominjati Allaha,

⁴² Ibid.

dž.š., tako što će Ga slaviti, veličati, potvrđivati Njegovo jedinstvo i sl. To će činiti ukoliko klanja sam ili za imamom u namazima u kojima imam uči u sebi. Abdullah ibn Ebi Evf, r.a., pripovijeda da je neki čovjek došao kod Allahova Poslanika, s.a.v.s., i rekao: “Ništa iz Kur’ana ne mogu da naučim napamet.” Allahov Poslanik, s.a.v.s., podučio ga je šta će učiti umjesto El-Fatihe: “Subhanallah, vel-hamdu lillah, ve la ilahe illallah, vallahu ekber, ve la havle ve la kuvvete illa billah.” Čovjek reče: “Allahov Poslaniče, u ovim riječima veličam Allaha, dž.š., a šta učim za sebe?” Allahov Poslanik, s.a.v.s., tada ga poduči da uči sljedeću dovu: “Allahummerhamni, ve afini, vehdini verzukni. (Allahu, smiluj mi se, oprosti mi, uputi me i podari mi opskrbu.)”⁴³

Ako neko nije u stanju naučiti ni ove riječi, onda treba nastojati sve namaze obavljati u džematu, jer će učenje imama biti umjesto njegova učenja. Ali, neprestano se treba truditi da napamet nauči El-Fatihu i još nešto iz Kur’ana i sve do svoje smrti treba to činiti tako da ne dozvoli da umre a da nije dao sve od sebe da uspije u tome.

⁴³ Hadis je dobar; bilježe ga Ebu Davud, Nesai, El-H - mejdi i Ahmed.

Ako neko od nearapa nije u stanju spomenute zikrove i dove naučiti na arapskom jeziku, zbog toga što njegov jezik nije navikao da izgovara arapske glasove, onda će mu to biti prevedno na njegov jezik i u tom će mu slučaju namaz, inšallah, biti ispravan.

Međutim, prema mišljenju većine učenjaka, ako je neko u stanju učiti na arapskom jeziku, njegov namaz neće biti primljen ukoliko bude učio na nekom drugom jeziku. Ebu Hanifa veli: "Dozvoljeno je učiti na perzijskom jeziku pa makar bio u stanju to činiti na arapskom, jer je poenta u značenju." Ibn Munzir se ne slaže s ovim njegovim mišljenjem i kaže: "Njegov namaz neće biti ispravan jer je to u suprotnosti s naredbom Allaha, dž.š., i Njegova Poslanika, s.a.v.s., i u suprotnosti je s praksom muslimana. Ne znam da se iko slaže s ovim mišljenjem Ebu Hanife."⁴⁴

⁴⁴ Imam Ebu Hanifa je odstupio od svog stava kojeg navodi Kurtubi ovdje u kasnijim predanjima od njega.
- Prim. rec.

Izgovaranje riječi *Amin* nakon učenja El-Fatihe u namazu

Kada se završi s učenjem El-Fatihe, sunnet je, nakon kratkog predaha, poslije riječi “*ved-dallin*” izgovoriti riječ “*Amin!*”

Ebu Hurejra, r.a., prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: “Kada imam kaže: *Amin!* i vi to učinite, jer kome se aminanje podudara s aminanjem meleka, Allah, dž.š., oprostit će mu manje grijeha koje je učinio.”⁴⁵ Učenjaci kažu: “Ovaj hadis ukazuje na to da su uvjet za opraštanje grijeha sljedeće četiri stvari: prva – da imam izgovori ovu riječ; druga – da to učine oni koji klanjaju za njim; treća – da meleki to učine i četvrta – da se aminanje podudara s aminanjem meleka.” Neki smatraju da se podudaranje treba desiti kada je u pitanju uslišavanje dove, drugi da se treba podudariti vrijeme u kojem se to dešava, a neki da iskrenost u upućivanju dove treba biti podudarna s iskrenošću meleka.

Prema mišljenju većine učenjaka riječ *Amin* znači: “Allahu, odazovi nam se!”, tako da se

⁴⁵ Hadis je vjerodostojan; bilježe ga Buhari i Muslim.

na osnovu njezina značenja može reći da je i to dova.

El-Dževheri tvrdi da ova riječ znači: “Allahu, neka bude onako kako smo zamolili!”

Mukatil veli: “Ova riječ povećava snagu dove i njome se od Allaha, dž.š., traži da spusti Svoj beričet.”

Tirmizi veli: “Njezino značenje jeste – Gospodar, ispuni naša očekivanja!”

Učenjaci se razilaze o tome da li imam ovu riječ izgovara glasno ili u sebi? Šafija i Malik smatraju da to treba glasno učiniti. Ebu Hanifa i neki učenjaci Medine smatraju da je treba izgovoriti u sebi. Ovo mišljenje zastupali su Taberi i Ibn Habib, učenjak malikijskog mezheba. Ibn Bukejr veli: “Imam ima pravo odlučiti kako će postupiti.” Ibn Kasim prenosi da je imam Malik smatrao da imam uopće ne treba izgovarati ovu riječ, nego će to učiniti oni koji klanjaju za njim. Ovo mišljenje zastupao je Ibn Kasim i učenjaci iz Egipta koji su slijedili malikijski mezheb. Kao dokaz za svoju tvrdnju oni navode predanje Ebu Musaa el-Ešarija, r.a., koji prenosi da je jednom prilikom Allahov Poslanik, s.a.v.s., održao hutbu u kojoj ih je podučio nekim propisima i načinu obavljanja namaza i da im je između ostalog

rekao: “Kada klanjate u džematu, lijepo poravnajte safove. Kada imam izgovori tekbir, i vi to učinite, a kada prouči: *‘Gajril-magdubi alejhim ve led-dallin’*, vi recite: *‘Amin!’*, pa će se Allah, dž.š., odazvati vašim dovama.”⁴⁶

Vail ibn Hudžr, r.a., pripovijeda: “Nakon što bi proučio: *‘veled-dallin’*, Allahov Poslanik, s.a.v.s., glasno bi izgovorio: *‘Amin!’*”⁴⁷ Buhari je u svom *Sabihu* jedno poglavlje naslovio: *‘Imam glasno izgovara riječ ‘Amin!’*” Tirmizi veli: “Ovo mišljenje zastupalo je više ashaba kao i učenjaka iz generacija poslije njih, poput Šafija, Ahmeda, Ishaka i dr.” U djelu *El-Muvetta* i u dva *Sabiba* bilježi se predanje Ibn Šihaba koji pripovijeda: “Allahov Poslanik, s.a.v.s., izgovarao je riječ: *‘Amin!’*”⁴⁸

U hadisima koje smo prethodno citirali stoji da oni koji klanjaju za imamom trebaju sačekati da imam prouči riječi: *“veled-dallin”* pa će onda zajedno s njim reći: *“Amin!”*, i trebaju paziti da to ne učine prije njega. Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao je: “Kada imam kaže:

⁴⁶ Hadis je vjerodostojan; bilježe ga Muslim, Ebu Davud i Nesai.

⁴⁷ Hadis je vjerodostojan; bilježe ga Ebu Davud, Tirmizi, Darimi i Ahmed.

⁴⁸ Hadis bilježi imam Malik.

‘Amin!’ i vi to učinite.’”⁴⁹ Ibn Haris u svom djelu prenosi da je Ibn Nafi rekao: “Muktedije neće izgovarati: ‘Amin!’ ako nisu čuli imama da je to učinio.”

Učenjaci hanefijskog mezheba kažu: “Bolje je ovu riječ izgovoriti u sebi, jer je to dova, a Allah, dž.š., rekao je: *‘Molite se ponizno i u sebi Gospodaru svome, ne voli On one koji se previše glasno mole.’* Da je riječ: ‘Amin!’ dova, dokaz je tumačenje ajeta: *‘Uslišena je molba vaša.’* (Junus, 89) u kojem stoji da je Musa, a.s., učio dovu, a Harun, a.s., je aminao, a za obojicu je Allah, dž.š., rekao da su učili dovu.”

Odgovor na njihovu tvrdnju je sljedeći: “Bolje je učiti dovu u sebi ukoliko postoji bojazan od licemjerstva. Međutim, namaz u džematu obavlja se u društvu ostalih muslimana, što je i preporučeno činiti. Imam u namazu naglas uči suru El-Fatihah koja u sebi sadrži dovu a sunnet ju je učiti glasno tako da isti propis važi i za aminanje.”

Riječ “Amin” nije bila poznata narodima prije nas, osim Musau, a.s., i Harunu, a.s.

⁴⁹ Hadis je muttefekun alejh.

İbu Abdullah veli: “Musa, a.s., učio je dovu protiv faraona dok je Harun, a.s., aminao, a Allah, dž.š., je za obojicu rekao da su učili dovu: ‘*Ušlišena je molba vaša.*’ (Junus, 89)”

Neki pak smatraju da su jedino sljedbenici Allahova Poslanika, s.a.v.s., privilegirani s riječju “Amin.” Kao dokaz oni navode predanje u kojem stoji da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: “Jevreji vam ne zavide ni na čemu kao što vam zavide na nazivanju selama i izgovaranju riječi: ‘Amin.’”⁵⁰

Učenjaci kažu: “Sljedbenici Knjige zavide nam na tome jer se u El-Fatihi prvo spominje zahvala i pohvala Allahu, dž.š., nakon toga skrušenost i poniznost pred Njim, nakon toga dova za uputu na Pravi put, a nakon toga dova protiv njih.”

⁵⁰ Hadis bilježi Ibn Madža. Busajri veli: “Njegov je lanac prenosilaca pouzdan.”

TUMAČENJE EL-FATIHE

“Hvala Allahu...”

Ebu Hurejra, r.a., i Ebu Seid el-Hudri, r.a., prenose da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: “Kada čovjek kaže: ‘Hvala Allahu’, Allah, dž.š., rekne: ‘Istinu je rekao Moj rob; zahvala pripada Meni.’”⁵¹

Enes ibn Malik, r.a., prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: “Allah, dž.š., zadovoljan je robom koji Mu se nakon što pojedje zalogaj ili popije gutljaj zahvali na tome.”⁵² Hasan je rekao: “Ne postoji nijedna blagodat a da riječi ‘Hvala Allahu’ nisu vrednije od nje.”

Enes ibn Malik, r.a., prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: “Kojem god muslimanu Allah, dž.š., podari neku blagodat pa on kaže: ‘Hvala Allahu’, te će riječi biti uzrok da ono

⁵¹ Hadis je dobar; bilježe ga Tirmizi, Nesai i Ibn Madža.

⁵² Hadis je vjerodostojan; bilježe ga Muslim, Tirmizi i Ahmed.

što mu je Allah, dž.š., dao bude bolje od onoga što mu je uzео.”⁵³

Ibn Omer, r.a., prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: “Jedan od Allahovih, dž.š., robova rekao je: ‘Gospodaru, Tebi hvala onako kako priliči uzvišenosti Tvoga lica i veličini Tvoje moći.’ Dvojica meleka koji su to čuli zburnili su se ne znajući koliku nagradu da napišu za ove riječi te su se uzdigli na nebo i upitali: ‘Gospodaru, Tvoj rob izgovorio je riječi a mi ne znamo kolika je nagrada za njih pa ne znamo šta da napišemo?’ Allah, dž.š., Koji najbolje zna šta je Njegov rob rekao, upita: ‘A šta je rekao Moj rob?’ Meleki odgovoriše: ‘Gospodaru, on je rekao: ‘Gospodaru, Tebi hvala onako kako priliči uzvišenosti Tvoga lica i veličini Tvoje moći.’ Allah, dž.š., reče: ‘Zapišite onako kako je Moj rob rekao, a kada Me sretne, Ja ću ga nagraditi zbog tih riječi.’”⁵⁴

Ebu Malik el-Ešari, r.a., prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: “Čistoća je pola imana. Riječi: ‘*El-Hamdu lillahi*’ pune vagu dobrih djela, a riječi: ‘*Subhanallahi vel-Hamdu lillahi*’

⁵³ Hadis bilježi Ibn Madža.

⁵⁴ Ibid.

ispunjavaju sav prostor između nebesa i Zemlje.”⁵⁵

Među ulemom postoji razilaženje o tome šta je vrednije, riječi: “*El-Hamdu lillahi Rabbil-alemin?*” ili riječi: “*La ilabe illallah?*”

Neki kažu: “Riječi: ‘*El-Hamdu lillahi Rabbil-alemin*’ vrednije su jer u sebi sadrže potvrdu Allahova, dž.š., jedinstva, tj. u sebi sadrže značenje riječi: ‘*La ilabe illallah*’, a osim toga u sebi sadrže i zahvalu Allahu, dž.š., dok riječi: ‘*La ilabe illallah*’ govore samo o Allahovoj, dž.š., jednoći.”

Drugi kažu: “Riječi: ‘*La ilabe illallah*’ vrednije su jer spašavaju od nevjerstva i mnogo-boštva, a radi uzdizanja i širenja ovih riječi muslimani kreću u borbu.” Kao potvrdu oni navode hadis u kojem je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: “Naređeno mi je da se borim protiv ljudi sve dok ne kažu: ‘*La ilabe illallah*.’”⁵⁶ Ibn Atijja smatra da je ovo mišljenje ispravnije. To kategorično potvrđuje i hadis u kojem je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: “Najbolje

⁵⁵ Hadis je vjerodostojan; bilježe ga Muslim, Ahmed, Darimi i Bejheki.

⁵⁶ Hadis je vjerodostojan; bilježe ga Muslim, Ebu Davud i Tirmizi.

što smo ja i vjerovjesnici prije mene rekli jesu riječi: ‘Nema boga osim Allaha, Jedinog, Koji nema druga.’⁵⁷

Svi muslimani vjeruju da se Allahu, dž.š., treba zahvaljivati na svim blagodatima, a jedna od Njegovih blagodati jeste i iman – vjerovanje, koje je rezultat Njegove volje i stvaranja, jer se riječi “svih svjetova” odnose na sve što postoji mimo Allaha, dž.š.

U arapskom jeziku riječ الْحَمْدُ (*el-hamdu*) označava potpunu zahvalnost, a upotreba određenog člana (*el*) ima cilj obuhvatiti sve vrste hvale, pohvale, zahvalnosti, zadovoljstva i sl. Ovakvu vrstu zahvalnosti jedino Allah, dž.š., zaslužuje i niko drugi osim Njega nema pravo na to, jer jedino On ima savršena imena i osobine.

Riječ الْحَمْدُ (*el-hamdu*) ima jače i općenitije značenje od riječi الشُّكْرُ (*eš-šukru*), što također znači – zahvaljivanje. Ime مُحَمَّدٌ (*Muhammed*) izvedeno je iz korijena glagola حَمِدَ (*hamide*) i označava onoga ko ima mnogo pozitivnih osobina. To je ime posljednjeg Allahova Poslanika, s.a.v.s. Pjesnik je rekao:

⁵⁷ Prethodno smo citirali ovaj hadis.

“Od Svog je imena izvedenicu za njegovo ime izveo da bi ga uzdigao,

pa je Gospodar Arša hvale vrijedan, a svaka pohvala Muhammedu.”

Ebu Džafer et-Taberi i Ebul-Abbas Muberrid smatraju da riječ **الْحَمْدُ** (*el-hamdu*) i riječ **الشُّكْرُ** (*eš-šukru*) imaju isto značenje. Ibn Ata veli: “El-Hamdu lillahi” znači: “Eš-Šukru lillah.” Medutim, Ibn Atijja se ne slaže s njima i smatra da riječ **الشُّكْرُ** (*eš-šukru*) izražava zahvalnost samo na jednoj blagodati, dok riječ **الْحَمْدُ** (*el-hamdu*) obuhvata sve blagodati.

Neki učenjaci smatraju da riječ **الشُّكْرُ** (*eš-šukru*) ima općenitije značenje od riječi **الْحَمْدُ** (*el-hamdu*), zato što se izgovara jezikom kao rezultat osjećaja u srcu i potvrđuje se djelima, za razliku od riječi **الْحَمْدُ** (*el-hamdu*) koja se izgovara samo jezikom.

Drugi pak smatraju da riječ **الْحَمْدُ** (*el-hamdu*) ima općenitije značenje jer u sebi sadrži i zahvalnost i pohvalu. Prenosi se da je Ibn Abbas, r.a., rekao: “El-Hamdu lillahi su riječi svakog zahvalnog roba. Kada je Adem, a.s., kihnuo, rekao je: ‘El-Hamdu lillah.’ Nuh, a.s., rekao je: ‘Hvala Allahu Koji nas je spasio naroda koji

ne vjeruje.' (El-Muminun, 28) Ibrahim, a.s., rekao je: *'Hvala Allahu Koji mi je u starosti podario Ismaila.'* (Ibrahim, 39) Davud, a.s., i Sulejman, a.s., rekli su: *'Hvala Allahu Koji nas je odlikovao iznad mnogih vjernika, robova Svojih.'* (En-Neml, 15) Allah, dž.š., naredio je Poslaniku, s.a.v.s.: *'I reci: 'Hvaljen Allah, Koji Sebi nije uzeo djeteta.'* (El-Isra, 111) Stanovnici Dženneta će reći: *'Hvaljen neka je Allah, Koji je od nas tugu odstranio.'* (El-Fatir, 34) I reći će: *'Hvaljen neka si, Allahu.'* (Junus, 10) Tako da su svi zahvalni Allahovi, dž.š., robovi upotrebljavali riječi: *'El-Hamdu lillahi.'*"

Riječ *الحَمْدُ (el-hamdu)* upotrebljava se kada želimo pohvaliti nekoga ili mu se zahvaliti i prije nego što nam je učinio neko dobročinstvo, dok se riječ *الشُّكْرُ (eš-šukr)* upotrebljava kada se želimo zahvaliti nekome nakon što nam je učinio dobročinstvo. Učenjaci na osnovu toga kažu: "Riječ *el-hamdu* zbog toga ima općenitije značenje jer u sebi sadrži pohvalu, zahvalnost i spomen po dobru. Ova riječ također može značiti – zadovoljstvo nečim."

Komentirajući riječi "El-Hamdu lillahi", Šekik ibn Ibrahim veli: "Ova zahvalnost sastoji se iz tri komponente: prva – kada dobiješ

neku blagodat, da priznaš i potvrdiš da je ona Allahov, dž.š., dar; druga – da budeš zadovoljan onim što si dobio; i treća – da snagu koju osjećaš u tijelu, a koju ti je Allah, dž.š., podario, ne upotrebljavaš u činjenju grijeha. Ovo su uvjeti da bi neko bio istinski zahvalan Allahu, dž.š.”

Allah, dž.š., pohvalio je samoga Sebe i odredio je da to bude prvo u Kur'anu i nikome drugome nije dozvolio da se sam hvali. Štaviše, u jednom je ajetu to izričito zabranjeno: “*Za to se ne hvališite bezgrešnošću svojom – On dobro zna onoga ko se grijeha klone.*” (En-Nedžm, 32)

Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao je: “Začepite usta hvalisavaca prašinom.”⁵⁸

Značenje ajeta: “*Hvala Allahu, Gospodaru svih svjetova*” jeste – Ja sam pohvalio Sebe prije nego Me je iko od stvorenja pohvalio. Moja pohvala samoga Sebe prije postojanja stvorenja bila je bez povoda, a Moja Me stvorenja hvale tek kada im podarim neku blagodat. Učenjaci kažu: “Nijedan čovjek nema savršena svojstva i osobine te mu je stoga pokuđeno da sam sebe hvali kako bi pridobio neku korist ili izbjegao neku štetu.”

⁵⁸ Hadis je vjerodostojan; bilježe ga Muslim, Ebu Davud i Tirmizi.

Neki učenjaci kažu: “Allah, dž.š., znao je da Mu se Njegovi robovi neće moći dovoljno zahvaliti pa se Sam prije njihova stvaranja pohvalio, s obzirom na to da su ljudske mogućnosti ograničene i da ljudi nisu u stanju dovoljno se zahvaliti Allahu, dž.š. Dokaz za to jeste i hadis Allahova Poslanika, s.a.v.s.: ‘Nisam u stanju da Ti se dovoljno zahvalim.’”⁵⁹

Neki kažu: “Zbog brojnosti blagodati kojima je Allah, dž.š., obdario ljude, On je znao da oni neće biti u stanju dovoljno Mu se zahvaliti pa se zahvalio Sebi samom umjesto njih. To je učinio kako bi ljudi mogli koristiti Njegove blagodati, jer bi u suprotnom sve vrijeme morali da Mu zahvaljuju.”

Drugi kažu: “Allah, dž.š., u ovom ajetu podučava Svoje robove na koji način da Mu se zahvaljuju.”

Taberi veli: “El-Hamdu lillahi riječi su kojima Allah, dž.š., hvali samoga Sebe, a u isto vrijeme naredio je Svojim robovima da Mu zahvaljuju, tj. kao da im kaže: ‘Recite: ‘El-Hamdu lillahi.’”

⁵⁹ Hadis je vjerodostojan; bilježe ga Muslim, Malik, Ebu Davud i Tirmizi.

Riječi Uzvišenog: “*Gospodaru svih svjetova*” znače da ko god nešto posjeduje smatra se njegovim gospodarom, tako da riječ الرَّبُّ (*Er-Rabb*), Gospodar, znači – posjednik. U djelu *Es-Sihab* stoji: “Er-Rabb je jedno od Allahovih, dž.š., imena koje pripada samo Njemu ukoliko se upotrebljava s određenim članom.” U doba džahilijeta Arapi su ovim imenom nazivali svoga kralja.

U jednom hadisu stoji da je predznak Sudnjega dan to da će “Robinja roditi sebi gospodara”⁶⁰, tj. vlasnika.

U svom djelu *Et-Tezkira* pojasnio sam šta u sematičkom smislu znači riječ *Er-Rabb* – Onaj Koji popravlja, Onaj Koji upravlja, Onaj Koji objedinjuje i održava. U jednom hadisu stoji: “Imaš li ijednu blagodat o kojoj se možeš brinuti i upravljati njome.”⁶¹

Er-Rabb može značiti i – Onaj Kojeg obožavaju.

Neki učenjaci smatraju da je ime Er-Rabb Allahovo, dž.š., najveće ime, jer se često

⁶⁰ Hadis je vjerodostojan; bilježe ga Muslim, Ebu Davud i Tirmizi.

⁶¹ Hadis je vjerodostojan; bilježi ga Muslim.

koristi u dovama i često je upotrebljavano u kur'anskim ajetima, naprimjer na kraju sura Alu Imran, Ibrahim i dr., jer ovo ukazuje na čvrstu vezu između Gospodara i Njegovih robova, kao i na blagost i samilost prema njima te njihovu zavisnost od Njega u svakoj situaciji.

Riječ *العَالَمِينَ* (*el-alemin*) – svjetovi, učenjaci različito razumijevaju. Katada veli: “Ova riječ odnosi se na sve što postoji mimo Allaha, dž.š.”

Neki učenjaci kažu: “Svaka nova generacija ljudi naziva se ovim imenom (svijetom). Ovo mišljenje zastupa Husajn ibn Fadl i kao dokaz navodi sljedeći ajet: ‘*Zašto vi, mimo sav svijet, s muškarcima općite.*’ (Eš-Šuara, 165)”

Ibn Abbas, r.a., veli: “Riječ *el-alemin* odnosi se na ljude i džine. Dokaz za to jeste ajet: ‘*Da bi svjetovima bio opomena.*’ (El-Furkan, 1) Činjenica je da Allahov Poslanik, s.a.v.s., nije opominjao životinje.”

El-Ferra i Ebu Ubejda kažu: “Ova riječ odnosi se na sve one koji imaju razum, a to su četiri svijeta: svijet ljudi, svijet džina, svijet meleka i svijet šejtana. Za životinje se ne može reći da su svijet jer nisu odlikovane razumom.”

Zejd ibn Eslem veli: “Ova riječ odnosi se na one koji imaju nafaku, tj. koriste hranu.”

Slično mišljenje zastupa i Ebu Amr ibn Ala koji kaže: “Ova riječ odnosi se na sve što ima dušu.” Od Ibn Abbasa, r.a., prenosi se i drugo mišljenje prema kojem se ova riječ odnosi na sve što ima dušu i što se kreće zemljom.

Smatram da je prvo mišljenje najispravnije jer obuhvata sva stvorenja i sve što postoji. Dokaz za to jesu riječi Uzvišenog: *‘A ko je Gospodar svjetova? – upita faraon. Gospodar nebesa i Zemlje i onoga što je između njih, ako vjerujete – odgovori on.*” (Eš-Šuara, 23-24)

Riječ الْعَالَمِينَ (*el-alemin*) izvedena je iz riječi الْعَلَمُ وَالْعَلَامَةُ (*el-alem vel-alame*) – znak, pokazatelj, jer postojanje ovog svijeta ukazuje na postojanje njegova Stvoritelja. Zudžadž veli: “El-Alem (svijet) je sve što je Allah, dž.š., stvorio na ovom i onom svijetu.”

Halil veli: “Riječi الْعَلَمُ وَالْعَلَامَةُ وَالْمَعْلَمُ (*el-alemu vel-alametu vel-malemu*) označavaju stvari koje upućuju na nešto. Ovaj svijet upućuje na to da ima svoga Stvoritelja i Upravitelja.” Pripovijeda se da je neki čovjek u prisustvu Džunejda, Allah mu se smilovao, rekao: “El-Hamdu lillah (Hvala Allahu).” Džunejd mu reče: “Upotpuni

ih riječima kojima ih je Allah, dž.š., upotpunio, riječima – Rabbil-alemin (Gospodaru svih svjetova).” Čovjek reče: “A ko su stvorenja pa da se spominju uz ime Allaha, dž.š.?” Džunejd mu reče: “Reci to, brate, jer i kada se spomenu uz Njegovo ime, opet su sva stvorenja beznačajna u odnosu na Njegovu veličinu.”

Nakon što je za Sebe rekao da je “*Gospodar svih svjetova*”, što sigurno treba proizvesti osjećaj straha i strahopoštovanja, Allah, dž.š., odmah poslije toga za Sebe kaže da je “*Milostivi, Samilosni*”, što treba kod vjernika probuditi nadu u Njegovu milost. Ovo ukazuje na to da vjernik neprestano treba biti između straha od kazne i nade u milost, jer će ga to podstaknuti da radi dobra djela i da se kloni svega što je zabranjeno. Allah, dž.š., rekao je: “*Kaži robovima Mojim da sam Ja, zaista, Onaj Koji prašta i da sam milostiv, ali da je i kazna Moja, doista, bolna kazna!*” (El-Hidžr, 49-50) I rekao je Uzvišeni: “*Koji oprašta grijeha i prima pokajanje, Koji strahovito kažnjava i obilno nagrađuje.*” (El-Mumin, 3)

Ebu Hurejra, r.a., prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: “Kada bi vjernik znao koliko je kaznu Allah, dž.š., pripremio na ahiretu,

nikada se ne bi ponadao da će ući u Džennet, a kada bi nevjernik znao kolika je Allahova, dž.š., milost, nikada ne bi izgubio nadu da će ući u Džennet.”⁶²

“Vladara Dana sudnjega.”

Riječ مَالِك (*Malik*) – Posjednik, može se učiti na dva načina, tj. kiraeta: prvi: مَالِك (*Malik*) – Posjednik, i drugi: مَلِك (*Melik*) – Vladar.

Učenjaci se razilaze o tome koje je od ova dva značenja jače. Neki kažu: “Riječ *Melik* (Vladar) ima općenitije značenje od riječi *Malik* (Posjednik), jer je svaki vladar u isto vrijeme i posjednik, a svaki posjednik nije ujedno i vladar. Naredba vladara sprovodi se nad posjednikom nekog imetka tako da on ne može prekršiti njegove naredbe.”

Međutim, Ebu Ubejda i Muberrid kažu: “Riječ *Malik* (Posjednik) ima općenitije značenje, jer to znači da su ljudi i sve ostalo što postoji u Allahovu, dž.š., posjedu. Ova riječ ima jače značenje, jer znači da je Allah, dž.š., Taj Koji propisuje šerijatske zakone, a povrh toga znači i da Allah, dž.š., vlada svime.”

⁶² Hadis je vjerodostojan; bilježe ga Buhari, Muslim, Tirmizi i Ahmed.

Ebu Hatim veli: “Riječ *Malik* ima jače značenje kada je u pitanju pohvala Allahu, dž.š., dok riječ *Melik* ima jače značenje kada je u pitanju pohvala ljudima. Razlika među njima jeste to što posjednik među ljudima ne mora biti ujedno i vladar, ali ako za Allaha, dž.š., kažemo da je Posjednik, to ujedno znači da je i Vladar.” Ovo mišljenje zastupao je i kadija Ebu Bekr ibn el-Arebi.

Nikome nije dozvoljeno da se naziva ovim imenom niti da druge prisiljava da ga zovu njime. Ebu Hurejra, r.a., prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: “Allah, dž.š., na Sudnjem danu uzet će Zemlju i smotati nebesa, a zatim će reći: ‘Ja sam istinski Vladar, gdje su vladari Zemlje?’”⁶³

Allahov Poslanik, s.a.v.s., također je rekao: “Najprezrenije ime Allahu, dž.š., jeste ime čovjeka koji sebe nazove ‘vrhovni vladar’, jer je jedino Allah, dž.š., istinski Vladar.”⁶⁴

Allahov Poslanik, s.a.v.s., također je rekao: “Čovjek koji će na Sudnjem danu biti najmrži Allahu, dž.š., i najprezreniji jeste onaj koji je

⁶³ Hadis je vjerodostojan; bilježe ga Buhari i Muslim.

⁶⁴ Ibid.

sebe na dunjaluku nazivao ‘vrhovnim vladarem’, jer jedino je Allah, dž.š., istinski Vladar.”⁶⁵

Ibn Hisar veli: “Nikome nije dozvoljeno sebe nazivati vladarem Sudnjega dana niti vrhovnim vladarem.” Međutim, dozvoljeno je nekoga nazivati opisno ovim imenima u značenju titule, naprimjer posjednik, kralj. Dokaz za to jeste ajet: “*Allah vam je odredio Taluta za vladara.*” (El-Bekara, 247) Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao je: “Allah, dž.š., omogućio mi je da vidim neke svoje sljedbenike koji su boreći se na Allahovu, dž.š., putu zaplovili morem. Prikazani su mi da su kraljevi na divanima ili poput kraljeva na divanima.”⁶⁶

Na pitanja: “Kako to da je Allah, dž.š., Sebe nazvao ‘*Vladarem Sudnjega dana*’, kada Sudnji dan još nije nastupio? Kako to da za Sebe kaže da je Vladar nečega što ne postoji?”, odgovorit ćemo: “Riječ مَالِك (*Malik*) aktivni je particip glagola مَلَكَ - يَمْلِكُ (*meleke – jemliku*), a u arapskom jeziku particip aktivni može imati značenje koje se odnosi na budućnost i to je ono što oni razumijevaju kada izgovaraju ovu riječ. Na ovaj ćemo način protumačiti ajet:

⁶⁵ Hadis je vjerodostojan; bilježi ga Muslim.

⁶⁶ Hadis je vjerodostojan; bilježe ga Buhari i Muslim.

'*Vladar Sudnjega dana*', tj. kada nastupi Sudnji dan, njegov Vladar bit će Allah, dž.š.

Drugo tumačenje jeste da riječ *Malik* znači da je Allah, dž.š., kadar učiniti da nastupi Sudnji dan, jer onaj ko nešto posjeduje u stanju je time raspolagati kako želi. A Allah, dž.š., je Taj Koji sve posjeduje i upravlja kako želi i niko Mu se nije u stanju suprotstaviti." Ebu Kasim ez-Zudžadž veli: "Prvo mišljenje bolje odgovara prirodi arapskog jezika."

Na pitanje: "Zbog čega Allah, dž.š., izdvaja Sudnji dan i naziva Sebe 'Vladarem Sudnjega dana', kada je On vladar svega što postoji?", odgovor je sljedeći: "Na dunjaluku su postojali oni koji su pokušavali da Mu se suprotstave, naprimjer faraon, Nemrud i dr. Ali, na Sudnjem danu niko neće osporavati Njegovu vlast i moć i svi će tada ponizno stajati pred Njim. Na Sudnjem danu Allah, dž.š., upitat će: '*Kome pripada vlast danas?*', a sva će stvorenja odgovoriti: '*Allahu, Jedinom i Svemoćnom.*' (El-Gafir, 16) Zbog toga Allah, dž.š., Sebe naziva '*Vladarem Sudnjega dana*', jer će taj Dan jedino On biti Vladar i Sudac i Jedino će On nagrađivati i kažnjavati."

Kada za Allaha, dž.š., kažemo da je مَلِكٌ (*Melik*) – Vladar, onda se ovaj opis odnosi na osobine Njegova Bića, a ako Ga opišemo riječju مَالِكٌ (*Malik*) – Posjednik, onda se ovaj opis odnosi na Njegova djela.

Riječ اليوم (*el-jevm*) – dan, označava vrijeme od zore do zalaska Sunca. U ovom ajetu ova riječ označava period od početka nastupanja Sudnjega dana pa sve do ulaska vjernika u Džennet i nevjernika u Džehennem. U arapskom jeziku ova riječ može se odnositi i na jedan dio dana. Primjer za to jeste ajet: “*Danas sam vam vjeru vašu usavršio...*” (El-Maida, 3)

Riječ الدين (*ed-din*) spomenutu u ovom ajetu učenjaci različito tumače. Ibn Abbas, r.a., Ibn Mesud, r.a., Ibn Džurejdž, Katada i dr. smatraju da ova riječ označava nagradu za učinjena djela i polaganje računa za njih. Na ovo značenje ukazuje sljedeći ajet: “*Tog Dana Allah će ih kazniti kaznom koju su zaslužili...*” (En-Nur, 25), tj. polagat će račun za svoja djela. I rekao je Uzvišeni: “*Svaki će čovjek toga Dana prema zasluži kažnjen ili nagrađen biti...*” (El-Gafir, 17) I rekao je Uzvišeni: “*Danas ćete biti nagrađeni ili kažnjeni prema tome kako ste postupali.*” (El-Džasija, 28) Allah, dž.š., prenosi nam da

su neki nevjernici rekli: “*Zar i ti vjeruješ da ćemo, kada poumiremo i zemlja postanemo, doista račun polagati?*” (Es-Saffat, 53), tj. da ćemo biti nagrađeni ili kažnjeni zbog onoga što smo radili.

Učenjaci arapskog jezika kažu da ova riječ u osnovi znači – nagrađivanje. Jedna od osobina Allaha, dž.š., jeste da je On *الَّذِي يُؤْتِي* (*Ed-Dejjan*) – Onaj Koji nagrađuje.

Od Ibn Abbasa, r.a., prenosi se da ova riječ može značiti i – suđenje.

Ova riječ spada u vrstu riječi koje u sebi objedinjuju suprotna značenja.

Saleb veli: “Glagol *دَانَ* (*dane*) može značiti – biti pokoran, ali može značiti i – biti nepokoran, može značiti – biti ponosan, a može značiti i – biti ponižen, a može označavati nadmoć i snagu.” Riječ *الدِّين* (*ed-din*) može značiti i – običaj, stanje. Također, riječ *الدِّين* (*ed-din*) može označavati biografiju vladara, a može značiti i – bolest.

“Samo Tebe obožavamo...”

Prva tri ajeta El-Fatihe govorila su o zahvali Allahu, dž.š., i osobinama Njegova uzvišenog Bića.

Ovaj ajet, međutim, govori o stanju u kojem se ljudi trebaju nalaziti.

Značenje riječi نَعْبُدُ (*nabudu*) jeste – pokoravamo Ti se, jer je osnovno značenje riječi عِبَادَةٌ (*ibadet*) – pokornost i poniznost. Herevi veli: “Izgovaranje ovih riječi označava potvrdu jednog muslimana da za svoга Gospodara prihvata samo Allaha, dž.š., i da samo Njega obožava, jer oni koji nisu muslimani obožavaju kipove i dr.”

“I samo od Tebe pomoć tražimo”

...tj. za pomoć, potporu i uspjeh samo Tebe molimo.

Postoje dva razloga zbog kojih se u ovom ajetu prvo spominje objekt glagola *obožavati*, a to je Allah, dž.š., pa tek onda glagol. Prvi razlog jeste to što Arapi u svom govoru uvijek prvo spomenu ono što je najvažnije, a u ovom slučaju to je Allah, dž.š., pa tek onda ono što je manje važno, a to su ljudi i njihovi postupci. Drugi razlog jeste to da prednost u spominjanju ne pripada ljudima i njihovom obožavanju, nego Allahu, dž.š., Koji je njihov Gospodar.

“Uputi nas na Pravi put.”

Ovaj ajet u sebi sadrži dovu i želju roba da ga njegov Gospodar uputi na Pravi put, a njegovo je značenje – uputi nas na Pravi put, nadahni nas da hodimo njime i podari nam uputu koja će nas dovesti u Tvoju blizinu i milost. Jedan učenjak veli: “Allah, dž.š., odredio je da polovica ove sure govori o zahvalnosti i pohvalama, a njezin drugi dio o potrebama čovjeka i njegovim željama. Dova koju u sebi sadrži sura El-Fatiha najbolja je dova koju čovjek može proučiti, jer je ona govor Uzvišenoga Gospodara. Kada upućuješ ovu dovu, ti Allaha, dž.š., moliš Njegovim riječima.” U jednom hadisu stoji: “Ne postoji ništa draže Allahu, dž.š., od dove.”⁶⁷

Neki kažu da ovaj ajet znači: “Uputi nas da se izvršavanjem sunneta pomognemo u izvršavanju farzova.”

Neki kažu da je osnovno značenje riječi الهدى (*el-buda*) – naklonost i težnja. Kao potvrdu oni navode ajet: “*Mi se, uistinu, vraćamo Tebi.*” (El-A’raf, 156), tj. ka Tebi težimo.

⁶⁷ Hadis je dobar; bilježe ga Buhari, Ahmed, Tirmizi i Ibn Madža.

Iz korijena ove riječi izvedena je i riječ *الْهَدِيَّةُ* (*bedija*) – poklon, jer postoji težnja da ona pređe u tuđe vlasništvo. Iz istog korijena je i riječ *الْهَدْيُ* (*el-bedj*), a to je životinja koja se vodi u Mekku kako bi se na Bajram zaklala kao kurban. Značenje ovog ajeta jeste – učini da naša srca teže istini.

Fudajl ibn Ijad veli: “Pravi put je odlazak na hadž.” Međutim, ajet ima općenitije značenje od ovoga što on spominje.

Komentirajući ovaj ajet Muhammed ibn Hanefi veli: “Tj. uputi nas u vjeru koja je jedino priznata kod Allaha, dž.š.”

Asim el-Ahvel prenosi da je Ebu Alija rekao: “Pravi put je put kojim su išli Allahov Poslanik, s.a.v.s., Ebu Bekr, r.a., i Omer, r.a.” Asim veli: “Rekao sam Hasanu, r.a.: ‘Ebu Alija kaže da je Pravi put onaj put kojim su išli Allahov Poslanik, s.a.v.s., Ebu Bekr, r.a., i Omer, r.a.’, a on mi je odgovorio: ‘Istinu je rekao.’”

Riječ *الْمُسْتَقِيمُ* (*el-mustekim*) opisna je imenica za put na kojem nema nikakvih krivina niti skretanja. Allah, dž.š., rekao je: “*I doista, ovo je Pravi put Moj, pa se njega držite.*” (El-En’am, 153)

“Na put onih kojima si milost Svoju darovao.”

Svrha ponavljanja riječi “Pravi put” u ovom ajetu jeste da se istakne želja onoga ko upućuje dovu da Allah, dž.š., uputu koju mu je podario učini trajnom, jer desi se da neko jedno vrijeme bude na Pravom putu, a zatim posustane. Neki pak smatraju da se u ovom ajetu Allah, dž.š., moli da podari istinsko znanje i razumijevanje vjere. Ovo mišljenje zastupa Džafer ibn Muhammed.

Mufesiri se razilaze u tome ko su oni kojima je Allah, dž.š., milost Svoju darovao. Većina mufesira smatra da su to: vjerovjesnici, a.s., učenjaci, šehidi i dobri ljudi. Kao dokaz oni navode sljedeći ajet: *“Oni koji su poslušni Allahu i Poslaniku bit će u društvu vjerovjesnika, pravednika, šehida i dobrih ljudi kojima je Allah milost Svoju darovao. A kako će oni divni drugovi biti.”* (En-Nisa, 69)

Iz ovog ajeta može se razumjeti da su oni ti koji su na Pravom putu za koji se moli u suri El-Fatiha.

“A ne na put onih koji su protiv sebe srdžbu izazvali, niti onih koji su zalutali.”

Mufesiri se razilaze u tome ko su oni na koje se Allah, dž.š., rasrdio, a ko su oni koji su zalutali?

Većina mufesira smatra da su jevreji oni na koje se Allah, dž.š., rasrdio, a da su kršćani oni koji su zalutali. To se navodi u hadisu Allahova Poslanika, s.a.v.s., koji prenosi Adij ibn Hatim, r.a., a koji pripovijeda o svome primanju islama.⁶⁸

Potvrda su ovom tumačenju sljedeći ajeti. Allah, dž.š., o jevrejima je rekao: *“Zasluzili su Allahovu srdžbu...”* (Alu Imran, 112) Na njih se odnosi i sljedeći ajet: *“Allah se na njih rasrdio.”* (El-Feth, 6) Na kršćane se odnosi sljedeći ajet: *“I ne povodite se za prohtjevima ljudi koji su još davno zalutali, i mnoge u zabludu odveli, i sami s Pravoga puta skrenuli.”* (El-Maida, 77)

Neki smatraju da su oni na koje se Allah, dž.š., rasrdio mnogobošci, a da su oni koji su zalutali licemjери. Postoje i učenjaci koji smatraju da su oni na koje se Allah, dž.š., ra-

⁶⁸ Hadis bilježe Tirmizi, Tajalisi, Ahmed i Ibn Hibban.

srديو sljedbenici novotarija, a da su oni koji su zalutali oni koji zapostavljaju sunnet.

I ova su tumačenja lijepa, međutim, tumačenje koje je dao Allahov Poslanik, s.a.v.s., svakako je najbolje i najpotpunije.

Osnovno značenje riječi الغضب (*el-gadab*) – srdžba, jeste žestina. Kada se za Allaha, dž.š., kaže da se rasrdio na nekoga to znači da ga želi kazniti zbog grijeha koje je učinio.

Riječ الضلال (*ed-dalal*) – zalutalost, u arapskom jeziku znači – gubitak ispravnih namjera i skretanje s puta istine.

"Ni u Tevratu, ni u Indžilu, ni u Kur'anu nije objavljena sura slična El Fatihi. Ona je sedam ajeta koji se ponavljaju, a njezino je učenje podijeljeno između Allaha, dž.š., i Njegova roba, a robu pripada ono što je zamolio."

Hadis

"Odnos između Stvoritelja i Njegovih robova, suština postojanja, način obraćanja Uzvišenom, putevi sretnih i nesretnih, glavne su teme sure El-Fatiha, a ujedno i najbitnije teme Časnog Kur'ana. Razmišljanje o bereketu, dobru i blagoslovu koje Fatiha donosi u život svakog vjernika i vjernice otvara vrata posebnog stanja zahvalnosti Stvoritelju."

Mr. hfz. Kenan Musić

"U stilu vrhunskog mufesira Kurtubi prilikom komentara Istiaze, Bismile i Fatihe demonstrira svoju jedinstvenu naučnu metodu - navodi izvore naučnih stavova, citira hadiske zbirke, jer je 'bereket u navođenju izvora', izbjegava preduge komentare i historijske detalje, derivira propise i dužnosti iz ajeta. Za ajete koji ne sadrže propise on navodi tumačenje, povode objave, načine izgovaranja, gramatičku analizu, objašnjenje nepoznatih riječi ali i citira relevantnu arapsku poeziju."

Mr. Fahrudin Smailović

ISBN 978-9958-694-50-9

9789958694509